

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vybrané aspekty využití odklonů v trestním řízení

Bc. Stanislav Bělin

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

Studijní program: Právo a právní věda (M6805)

Studijní obor: Právo

Vedoucí práce: JUDr. Petr Kybic, PhD.

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vybrané aspekty využití odklonů v trestním řízení

Bc. Stanislav Bělin

Plzeň 2023

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Chebu dne 31. 03. 2023

.....

Bc. Stanislav Bělin

Na tomto místě bych rád poděkoval JUDr. Petru Kybicovi, Ph.D. za jeho odborné vedení a cenné rady při tvorbě a zpracování této diplomové práce..

Obsah

Úvod	1
1. Trestní řízení	3
1.1. Přípravné řízení.....	4
1.2. Řízení před soudem	5
1.3. Odvolací řízení.....	6
1.4. Vykonávací řízení	7
2. Odklony v trestním řízení	8
2.1 Odklony obecně	8
2.2 Historie odklonů	10
2.3 Důvody pro přijetí odklonů do právního řádu	11
2.4 Restorativní justice	11
3. Podmíněné zastavení trestního stíhání	13
3.1. Podmínky užití.....	13
3.2. Náležitosti rozhodnutí.....	16
3.3. Osvědčení ve zkušební době.....	17
4. Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání	19
4.1. Zkrácené přípravné řízení	19
4.2. Podmínky užití.....	21
4.3. Náležitosti rozhodnutí.....	22
4.4. Osvědčení ve zkušební době.....	22
5. Narovnání.....	24
5.1. Podmínky užití.....	25
5.2. Výslech	27
5.3. Poškozený a právní nástupci.....	28
5.4. Obsah rozhodnutí.....	28
6. Novela provedená zákonem č. 220/2021 Sb.....	30
6.1. Změny v obecné části hmotného práva	31
6.2. Novelizace zvláštní části trestního hmotného práva.....	34
6.3. Novelizace trestního práva procesního	35
7. Závazek zdržení se řízení motorových vozidel	37
7.1. Usnesení nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 906/2014	38
7. Závazek zdržení se řízení motorových vozidel	39
7.2. Návrh právní úpravy terapeutického programu pro řidiče	42
8. Srovnání české a slovenské právní úprava odklonů.....	43
8.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání.....	43
8.2. Podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného	44
8.3. Smír.....	45

Vlastní úvahy de lege ferenda	47
Závěr.....	48
Resumé	50
Zdroje	52
Literatura:	52
Zákony:.....	52

Úvod

Ve své diplomové práci se budu věnovat tématu vybraných aspektů využití odklonů v trestním řízení. Odklony jako nástroje alternativního průběhu trestního řízení byly do české právní úpravy zavedeny jako odchýlení se od klasického průběhu řízení s cílem zrychlit a zjednodušit průběh trestního řízení při vyřizování méně závažných trestních činů. Tato zrychlení procesu měla původně pomoci přetížení justiční soustavě v devadesátých letech minulého století.

V rámci konceptu restorativní justice, které se v práci budu v rámci jedné z kapitol věnovat jsou tato alternativní řízení způsobem pro napravení konfliktního stavu mezi pachatelem trestného činu a jeho obětí.

Diplomová práce se bude věnovat pouze vybraným odklonům, které podrobně představím, z důvodu rozsahu práce, kdy by nebylo možné pojmout vyčerpávajícím způsobem například všechny instituty odklonů. Zabývat se budu nejčastěji používaným odklonem, kterým je podmíněné zastavení trestního stíhání, ten v rámci jedné z kapitol porovnáám i se slovenskou úpravou.

Dále se budu věnovat úpravě věcně podobného odklonu, podmíněnému odložení podání návrhu na potrestání. Tento institut je velmi podobný podmíněnému zastavení trestního stíhání, ale lze jej užít pouze v rámci přípravného řízení. Poslední ze zvolených odklonů je institut narovnání. Ten v rámci práce představím stejně podrobně jako podmíněné zastavení trestního stíhání, spolu s porovnáním české právní úpravy se slovenskou.

Stěžejní kapitolou práce bude novela provedená na základě zákona č. 220/2021 Sb., která novelizuje jak ustanovení trestního zákoníku, tak ustanovení trestního řádu. Na základě dané novely je nově dána možnost pachatelům trestných činů lépe využít alternativního řízení, namísto standartního průběhu. Kapitola bude zaměřená na trestné činy související s řízením motorového vozidla a velmi podrobně se budu věnovat novelizovaným ustanovením, které zavádějí nové možnosti pro pachatele.

Instituty podmíněného zastavení trestního stíhání spolu s podmíněným odložením návrhu na potrestání byly pro práci vybrány právě z důvodu novelizace zákonem č. 220/2021 Sb., jelikož v rámci těchto institutů se úprava změnila a přinesla nové možnosti.

Cílem práce je čtenáři představit novelizaci spolu s nedostatky předchozí právní úpravy. Dále ukázat čtenářům snahu normotvůrců o motivaci pachatelů pro dodržování pravidel na základě uložených povinností nebo omezení, za jejichž dodržování mohou být „odměněni“ například zkrácením výkonu trestu.

Zákon č. 220/2021 Sb., bych rád rozebral na základě novelizovaných ustanovení, spolu s použitím důvodové zprávy k zákonu. A podrobně vysvětlím přínos novelizovaných ustanovení.

Práci se týká v celém rozsahu platné novelizované právní úpravy a budu ji zpracovávat s pomocí základních trestně právních předpisů, jimiž jsou trestní zákoník a trestní řád, spolu s jejich komentářem.

1. Trestní řízení

Trestní právo se v našem právním řádu řadí mezi odvětví práva veřejného. Můžeme jej rozdělit na dvě základní části, a to procesní a hmotné trestní právo. Hmotné trestní právo upravuje trestné činy a případné sankce za jejich spáchání. Procesní trestní právo naopak upravuje trestní řízení a zákonné postupy jeho průběhu, vykonávané prostřednictvím orgánů činných v trestním řízení. Právní úpravu hmotného trestního práva nalezneme v zákoně č. 40/2009. Sb., trestním zákoníku. Procesní úpravu trestního práva nalezneme v zákoně č. 141/1961 Sb., trestním řádu. Tyto dvě odvětví fungují společně ve vzájemné harmonii, kdy jedno nemůže správně fungovat bez druhého.

Trestní řízení je zákonem upravený postup státních orgánů tzv. orgánů činných v trestním řízení. Úkolem těchto orgánů je aktivně zjišťovat, zda byl spáchán protiprávní čin. Pokud dané orgány dospějí k výsledku, že takový čin byl spáchán, musí následně odhalit totožnost pachatele činu a daného pachatele v rámci zákona za spáchaný čin spravedlivě potrestat. Následně je ze strany orgánů činných v trestním řízení zapotřebí zajistit řádný výkon uloženého trestu. Průběh trestního řízení můžeme rozdělit na tři hlavní fáze, těmi jsou přípravné řízení, řízení před soudem a vykonávací řízení.

1.1. Přípravné řízení

Prvním a zahajovacím stádiem trestního řízení je přípravné řízení. Cílem přípravného řízení je objasnit skutečnosti, které nasvědčují tomu že došlo ke spáchání trestného činu. V této fázi řízení převládá činnost policejního orgánu s dozorem státního zástupce. Přípravné řízení lze také rozdělit do dvou fází a to fáze prověřování a fáze vyšetřování. Prověřování se zahajuje záznamem o zahájení úkonů trestního řízení policejním orgánem.¹ V průběhu prověřování se objasňují základní skutečnosti, které nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin. Následně policejní orgán vyhledává a zajišťuje důkazy potřebné pro objasnění všech podstatných skutečností, které jsou důležité pro posouzení daného případu, včetně zjišťování osoby pachatele a následku spáchaného činu, jak pro případnou osobu poškozeného, tak pro společnost. Závěrem vyšetřovací fáze je procesní úkon zvaný zahájení trestního stíhání.

Po zahájení stíhání následuje fáze vyšetřovací, ta představuje již vedení trestního stíhání proti konkrétní osobě. Ve vyšetřovací fázi policejní orgán vyhledává další potřebné důkazy, včetně výsledku svědků či obstarání znaleckých posudků. Tato fáze je zakončena podáním návrhu k obžalobě policejním orgánem státnímu zástupci, teprve ten má v řízení pravomoc rozhodnout o podání obžaloby, po které eventuálně následuje stádium soudního řízení. Státní zástupce má po obdržení návrhu ze strany policie více možností jak postupovat, kromě podání obžaloby může ve fázi přípravného řízení zahájit jednání o odklonu, přerušit či zastavit trestní stíhání obviněného, nebo postoupit věc jinému orgánu.

¹ <https://www.policie.cz/clanek/trestni-rizeni.aspx>

1.2. Řízení před soudem

Po podání obžaloby státním zástupcem se řízení přesune do další fáze a to řízení před soudem. Fakultativním, tedy nepovinným stádiem soudního řízení může být předběžné projednání obžaloby. Při předběžném projednávání obžaloby se soud zaměřuje na to, zda bylo přípravné řízení vedeno v souladu se zákonem a zda závěr přípravného řízení dostatečně opodstatňuje postavení osoby obžalovaného před soud. V tomto stádiu soud posoudí, zda nařídí hlavní líčení ve věci či nikoli.

Po nařízení hlavního líčení, ať už po předběžném projednání či bez něj následuje projednání věci před soudem. Hlavní líčení před soudem je stěžejní stádium trestního řízení. V průběhu hlavního líčení se rozhoduje o vině a trestu obžalovaného. Soud rozhoduje prostřednictvím samosoudce či senátu a při svém rozhodování je vázán pouze právním řádem. Trestní řízení se řídí zásadou veřejnosti, tím pádem jsou tato řízení až na zákonem stanovené výjimky veřejná. Soud v průběhu hlavního líčení přezkoumá obvinění stanovená v obžalobě a provede dokazování. Dokazování se provádí s užitím zásady volného hodnocení důkazů, to znamená že soud nemusí nutně provést všechny navrhované důkazy. Následně soud rozhodne o vině a trestu obžalovaného a stádium hlavního líčení je zpravidla ukončeno vyhlášením rozsudku. Při rozhodnutí, které obžalovaného uzná vinným ze spáchaného činu se vyhlásí rozsudek odsuzující, v případě zproštění viny je vyhlášen rozsudek zprošťující. Dalšími způsoby ukončení tohoto stádia je přerušování či zastavení trestního stíhání, nebo jako v případě přípravného řízení postoupení věci jinému orgánu.

1.3. Odvolací řízení

Tento typ řízení se koná v případě, že je vyhlášený rozsudek soudu napaden odvoláním. Řádně podané odvolání má suspenzivní a devolutivní účinek, to znamená odložení právní moci a vykonatelnosti soudního rozhodnutí a postoupení věci k rozhodnutí soudu vyšší instance, např. o odvolání proti rozsudku okresního soudu rozhodne nadřízený krajský soud. Odvolání proti rozsudku soudu může podat státní zástupce, obžalovaný či jiná oprávněná osoba.

V průběhu odvolacího řízení se na základě podaného opravného prostředku přezkoumává skutková a právní stránka předchozí řízení i vyhlášeného rozhodnutí. Následně nadřízený soud rozhodne o odvolání. Ve svém rozhodnutí může odvolání vyhovět, popřípadě jej zamítnout, či vrátit věc k rozhodnutí soudu první instance. Při vrácení věci nadřízený soud vysloví svůj právní názor, který je pro soud nižšího stupně při opětném rozhodování závazný.

Odvolání je pouze jeden z typů opravných prostředků. Naše právní úprava rozeznává řádné a mimořádné opravné prostředky. Řádné opravné prostředky se podávají proti rozhodnutí, které ještě nenabylo právní moci a jsou jimi stížnost a odvolání. Odvolání se podává proti rozsudku, zatímco stížnost se podává proti usnesení. Opravným prostředkem proti trestnímu příkazu je odpor, jenž je specifickým opravným prostředkem pro dané případy. Proti vydanému rozhodnutí, které již nabylo právní moci lze podat pouze mimořádný opravný prostředek. Mezi mimořádné opravné prostředky řadíme dovolání, obnovu řízení a stížnost pro porušení zákona.

1.4. Vykonávací řízení

Nabytím právní moci rozhodnutí se trestní řízení dostane do posledního stádia svého průběhu, a to do vykonávacího řízení. V průběhu tohoto řízení se vykonává obsah vydaného rozhodnutí, jenž bylo vydáno orgány činnými v trestním řízení. Příkladem může být výkon rozsudku soudu, kterým byl obžalovanému uložen nepodmíněný trest odnětí svobody.

Průběh trestního řízení nemusí nutně projít všemi zmíněnými fázemi procesu. Nepovinnou fakultativní fází, je jak již bylo zmíněno předběžné projednání obžaloby soudem. Dále může trestní řízení skončit vydáním rozhodnutí v průběhu přípravného řízení, kterému dominuje státní zástupce. Dále například v případě kdy v rámci odvolacího řízení obžalovaný uspěje a závěrem rozsudku nebude uložen trest, nebude se konat fáze vykonávacího řízení. Stejně tak pro konání fáze opravného či odvolacího řízení záleží pouze na podaném opravném prostředku, který mají strany řízení možnost podat, nikoliv povinnost k jeho podání.

2. Odklony v trestním řízení

2.1 Odklony obecně

V právní teorii můžeme narazit na různé koncepty termínu odklon. Jednotná definice daného pojmu dělá problémy jak českému, tak i zahraničnímu právnímu prostředí. Pro modernizaci a vývoj trestního práva je na místě modernizace trestního řízení. Využití nástrojů s jejichž pomocí je možné vyřídit trestní věc plnohodnotně, aniž by bylo nutné konat celý průběh trestního řízení. Takovou možnost předpokládá právě využití institutů alternativních způsobů řízení, neboli odklonů. Za pomoci aplikace odklonů se zpravidla zkrátí doba trestního řízení, a také se sníží jeho náklady.

Pojem odklonu je možné vyjádřit jako odchýlení se od trestního řízení, způsobem alternativního průběhu trestního řízení ve věci, nebo jako odchýlení se od obvyklé formy trestního řízení. Tato alternativa oproti standartnímu průběhu trestního řízení je pružnější a nevyznačuje se takovým formalismem jako při projednávání trestních věcí v rámci standartního řízení.

Odklony jsou Jelínkem definovány jako alternativa ke standartnímu trestnímu řízení, kdy v řízení nedochází k vyslovení viny a uložení klasické trestní sankce, trestní věc se odkloní a vyřídí se jiným způsobem. Tímto lze aplikovat výjimku z platných zásad oficiality a legality uplatňovaných v trestním řízení.² Zásada legality pojednává o povinnosti státního zástupce ze zákonných důvodů stíhat všechny trestné činy, o kterých se dozví. V zásadě oficiality je vyjádřena povinnost orgánů činných v trestním řízení postupovat na základě a v mezích zákona. Na základě daného pojetí se mezi odklony řadí podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné upuštění od podání návrhu na potrestání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání v řízení ve věcech mladistvých.³

Jiným typem chápání odklonů je speciální způsob vedení trestního řízení, oproti standartnímu projednání věci v hlavním líčení před soudem. V procesněprávním smyslu lze trestní věc vyřešit stejně plnohodnotně, jako ve standartním trestním řízení vedeným soudem. Absentuje zde stádium soudního projednání věci. Na základě tohoto vymezení se k odklonům řadí podmíněné

² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. s. 140, 706.

³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. s. 707.

zastavení trestního stíhání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, narovnání, trestní příkaz, dohoda o vině a trestu a dále také odložení věci za současného schválení narovnání a odstoupení od trestního stíhání v řízení ve věcech mládeže.⁴

Osobně chápu problematiku odklonů jako alternativní způsob vedení trestního řízení, oproti standartnímu řízení před soudem. Při odklonění věci nedochází k vynesení klasického rozsudku soudu o vině a stanovení trestní sankce, avšak je obviněný řádně a plnohodnotně potrestán za svůj protiprávní čin za pomoci užití institutu odklonu.

Obviněný nemá obligatorní právní nárok na vyřešení jeho trestní věci za pomoci použití odklonu. V každém individuálním případě záleží na státním zástupci v přípravném řízení, či na soudci zda se rozhodne odklon v řízení aplikovat. Naopak má obviněný právo na standartní projednání věci v řízení před soudem, a pokud se státní zástupce či soudce rozhodne aplikovat v dané věci odklon, musí s jeho aplikací obviněný souhlasit.

Odklony obecně působí na obviněného prvky sankčního charakteru, které jsou spojovány s nápravným působením. K aplikaci odklonu mohou být stanoveny podmínky, které je nutné před jeho užitím splnit, například složení přiměřené peněžité částky určené státu na pomoc obětem trestní činnosti. Jiné podmínky užití odklonu mohou nastat až po rozhodnutí o něm, typickým příkladem je stanovení zkušební doby. Za pomoci odklonů se obviněným ukládá sankční opatření, které ně má obdobné důsledky jako jiné alternativní tresty.

Zpravidla odklony obsahují institut náhrady škody způsobené protiprávním jednáním pachatele, či alespoň pokus o její náhradu, nebo závazek pachatele nahradit škodu do budoucna. Podle nového občanského zákoníku se primárně při náhradě škody uplatňuje institut uvedení poškozené věci v předešlý stav neboli naturální restituce. Následně se použije náhrada škody v penězích neboli relutární restituce, v případech kdy o to požádá sám poškozený, nebo když uvedení věci v předešlý stav není dostatečně možné. Do škody se zahrnuje jak škoda skutečná, tak i ušlý zisk. Při náhradě škody se rovněž nahrazuje majetková i nemajetková

⁴ NEJVYŠŠÍ STATÁNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČESKÁ REPUBLIKA. Odklony v trestním řízení. nsz.cz. [cit. 5. února 2023]. Dostupné na <<http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-izeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/odklony-v-trestnim-izeni>>.

újma poškozeného, na základě přiměřeného zadostiučinění, které je možné sjednat mezi poškozeným a pachatelem, či v případech stanovených zákonem.

2.2 Historie odklonů

Institut odklonů se v české právní úpravě vyskytuje téměř 30 let, tedy od 1. ledna 1994. Zákonem č. 292/1993 Sb., bylo do naší právní úpravy přijato podmíněné zastavení trestního stíhání, v současné podobě institut již prošel novelizací, například původní úprava neumožňovala výjimečné prodloužení zkušební doby.

Na základě doporučení rady Evropy č. 18 ze dne 17. září 1989 o zjednodušení trestního řízení, byl do našeho právního řádu začleněn institut narovnání zákonem č. 152/1995 Sb., který novelizoval trestní zákoník, trestní řád, zákon o Policii ČR, zákon o výkonu trestu odnětí svobody a zákon o vyšších soudních úřednících.

Novela z roku 1995 koncipovala právní úpravu odlišně od současné. Současná úprava obsahuje prohlášení o spáchání skutku obviněným, či umožňuje státnímu zástupci v přípravném řízení rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání, dané instituty v úpravě z roku 1995 nebyli upraveny. Nynější úprava stanoví složení peněžité částky určenou státu na pomoc obětem trestné činnosti, kterou musí obviněný složit jako jednu z podmínek schválení narovnání na účet soudu či státního zastupitelství. V původní úpravě obviněný skládal soudu peněžitou částku, která byla určena konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, například částka určená obci pro rozvoj vzdělávání a školství.

Novelou trestního řádu č. 283/2004 Sb., byl do právní úpravy vřazen další z institutů odklonů, a to podmíněné odložení návrhu na potrestání. Na základě této úpravy byla zkušební doba vymezena na šest až dvanáct měsíců, a chyběla zde úprava závažnější trestné činnosti. V dané úpravě na rozdíl od současné například chyběla pravomoc státního zástupce v určitých případech u podmíněného odložení podání návrhu na potrestání prodloužit zkušební dobu o dalších 12 měsíců. Touhle novelou byl do trestního řádu včleněn další z odklonů a to odložení věci po schválení narovnání.

Přijetím zákona č.218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže byl zaveden institut odklonu, který se aplikuje pouze v řízení proti mladistvým a to

odstoupení od trestního stíhání. Daný odklon nebyl od jeho zavedení do současnosti novelizován.

Úprava odklonů od jejich zavedení prošla vývojem a novelizacemi, ale jejich zařazení v rámci právní úpravy zůstalo nezměněno. Například podmíněné zastavení trestního stíhání je stále upraveno ve třetí části, hlavě dvanácté trestního řádu.

2.3 Důvody pro přijetí odklonů do právního řádu

Stěžejními důvody pro zavedení alternativních způsobů vedení trestního řízení formou odklonů chápeme snahu o odlehčení trestnímu soudnictví a procesní prostředek pro urychlení vydání rozhodnutí v trestních věcech. Dále snaha o dostatečné potrestání pachatelů bez formalizovaného soudního procesu, což vede jednak k odlehčení přetíženosti soudů, tak orgánů činných v trestním řízení. V určitém aspektu lze spatřovat posílení principu spravedlnosti.

Zavedení alternativních způsobů průběhu řízení a sankcí pomáhá obviněným, z hlediska možnosti jakési obrazné druhé šance pro jejich nápravu, se kterou musí souhlasit a přispět například odčiněním újmy poškozenému. Užití jednotlivých odklonů v praxi dále přispívá k rychlosti vyřízení skutkově a právně méně závažných protiprávních činů. Absence formálního hlavního líčení, či celková absence řízení před soudem ušetří čas i náklady.

2.4 Restorativní justice

V 90. letech se začal prosazovat koncept tzv. restorativní justice, která je spojována právě s institutem odklonů. Daný koncept pohlíží na problematiku zločinnosti odlišně od současné trestní justice, která je charakteristicky retributivní nebo též odplatná. Retributivní spravedlnost nahlíží na zločinnost jako na konflikt pachatele a státu, který pachatele za jeho skutek spravedlivě trestá. Role státu je chápána jako společenský nástroj uskutečňující kolektivní mstu vedenou proti jedinci pro porušení zákona. Restorativní justice se na skutek snaží nahlížet jako na konflikt pachatele a případné oběti trestného činu, či na pochopení morálních souvislostí a sociálního a ekonomického okolí pachatele. V daném konceptu je podstatné odpuštění skutku ze strany oběti a napravení křivd osobních i společenských. Odplatné potrestání pachatele za spáchaný čin se zde uplatňuje jako

poslední možnost. Restorativní justice považuje za účastníky pachatele, oběť, rodiny pachatele i oběti a komunity jichž se trestný čin týká.

Oba koncepty spravedlnosti mají společné znaky, například porušení společenské rovnováhy spácháním trestného činu. Pachatel by následně za způsobený čin měl něco dát a oběť činu by měla něco dostat nazpět. Každý z konceptů však uvedeného chce dosáhnout odlišným způsobem. V rámci retribuční spravedlnosti se pachatel potrestá omezením či jinou újmou, kdežto v restorativní spravedlnosti tomu tak není. Výchovný a resocializační prvek lze u restorativního konceptu spatřit v odškodnění oběti.⁵

Je zde podstatné, aby pachatel pochopil jaké následky jeho čin přinesl a aby přijal následnou odpovědnost za své jednání. Koncept nutí pachatele se vypořádat se samotnou příčinou trestné činnosti a následné přijetí odpovědnosti s tím souvisí. Pro odčinění skutku je nezbytné aktivní zapojení pachatele k jeho nápravě, kdy musí odčinit způsobenou škodu, nebo alespoň projevit snahu k odčinění škody. Ve spojení s daným konceptem se můžeme setkat s tzv. aktivní odpovědností u níž je podstatné zapojení pachatele do řešení následků, analyzují se zde okolnosti a důvody spáchaného činu.

Základní myšlenkou konceptu restorativní justice je pochopení viny na straně pachatele a její uznání, kdy tato skutečnosti napomáhá k tomu, aby v budoucnu nedocházelo k opakování trestné činnosti. Je také důležité napravit hodnoty a sociální sféru, do které bylo činem zasaženo.⁶ Postupem času se do současného pojetí trestní justice budou pravděpodobně více promítat prvky restorativního konceptu. Užití daného konceptu povede ke snížení počtu soudních líčení v bagatelních trestních věcech a ke zrychlení jejich vyřízení, soudy by se tak zabývali pouze závažnější trestnou činností a méně závažné případy by v rámci možností vyřešili státní zástupci s částečnou pomocí pachatelů a poškozených.

⁵ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 23 - 26.

⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 23 - 26.

3. Podmíněné zastavení trestního stíhání

Odklon podmíněné zastavení trestního stíhání byl do našeho trestního řádu včleněn zákonem č. 292/1993 Sb., tento zákon zavedl nová ustanovení a to § 307 a § 308 trestního řádu. Novinka měla přinést možnost pro rychlejší a efektivnější řešení při vyřizování méně závažných trestných činů.

Smyslem daného institutu je zastavení probíhajícího trestního stíhání obviněného za stanovených podmínek a na určitou dobu. Po uplynutí stanovené zkušební doby, a za předpokladu splnění všech uložených podmínek obviněným, se trestní stíhání zastaví úplně. Podmíněně zastavit trestní stíhání lze ve vícero fázích trestního řízení, v přípravném řízení o této možnosti rozhoduje státní zástupce, po podání obžaloby je daná pravomoc svěřena do rukou soudu a to jak v předběžném projednání obžaloby, tak i v průběhu hlavního líčení ve věci. Trestní řízení po užití odklonu nedospěje do svého typického konce, tedy odsuzujícího rozsudku, ale v průběhu cesty se odkloní jinam.⁷ Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání se eviduje v Rejstříku trestů.

3.1. Podmínky užití

Ve třetí části trestního řádu, hlavě dvacáté – zvláštní způsoby řízení nalezneme institut podmíněného zastavení trestního stíhání. Podmínky, jež umožňují aplikaci daného institutu jsou zakotveny v ustanovení § 307. O užití daného odklonu v trestní věci rozhoduje soud, případně státní zástupce ve fázi přípravného řízení. Na základě rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, není trestní věc pravomocně skončena, ale jedná se o mezitimní rozhodnutí ve věci. Z důvodu dočasnosti je podmíněné zastavení trestního stíhání rozhodnutím svého druhu, neboli rozhodnutím *sui generis*.⁸

Podmínky dle § 307 odst. 1 trestního řádu jsou následující:

1. jedná o řízení o přečinu a obviněný s odkloněním věci musí souhlasit,
2. doznání obviněného k činu,

⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3478.

⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3478.

3. obviněný nahradil případnou způsobenou škodu, či uzavřel s poškozeným dohodu o její náhradě, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě
4. obviněný vydal případně získané bezdůvodné obohacení, či uzavřel s poškozeným dohodu o jeho vydání, anebo učinil jiná potřebná opatření k jeho vydání
5. vzhledem k osobě obviněného a přihlédnutí k jeho dosavadnímu životu lze důvodně předpokládat, že rozhodnutí o podmíněném zastavení bude dostačující sankcí.⁹

Ad. 1. – obviněný musí souhlasit s odkloněním věci jednoznačně tak, aby způsob souhlasu nevzbudil žádné pochybnosti a daný souhlas musí být dán v souladu s „obecnými ustanoveními o podání. Zmíněný souhlas je zde kvůli zajištění práva na spravedlivý proces a též pro soulad české právní úpravy s Úmluvou o ochraně lidských práv a Listinou základních lidských práv a svobod. V daném případě není pro aplikaci odklonu nutný souhlas poškozeného, který je například zákonnou podmínkou při použití institutu narovnání.

Trestní zákoník definuje v ustanovení § 14 odst. 2 přečin, jako „*všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let*“.¹⁰ Sazby trestů jsou v trestním zákoníku uvedeny v jeho zvláštní části.

Ad. 2. – doznání se k činu obviněným nelze zaměňovat se souhlasem. Pro použití odklonu musí doznání obviněného obsahovat doznání ke všem skutkovým okolnostem případu, nepostačí samotné doznání se ke skutku dle jeho právní kvalifikace. Je tedy nezbytné aby se pachatel doznal i k zavinění, jenž může být dle zákona úmyslné nebo nedbalostní. Doznání obviněného musí korespondovat s provedenými důkazy v řízení i s případnou výpovědí poškozeného. Fáze dokazování se v řízeních, kde potenciální užití odklonů přichází v úvahu, není prováděna v takovém rozsahu, jako dokazování v řízení při rozhodování o vině a trestu. Doznání se k činu je nutné odlišit od prohlášení viny, při doznání se ke skutku obviněný neuvádí skutečnost, že je vinen. Prohlášení viny je nezbytné

⁹ § 307 zákona č. 141/1961 Sb. (trestního řádu)

¹⁰ § 14 zákona č. 40/2009 Sb. (trestního zákoníku)

například při použití odklonu narovnání.¹¹ Doznání se k činu se provádí v rámci výsledku obviněného.

Ad. 3. – obviněný má dle zákona povinnost nahradit poškozenému škodu, či zaručit toto nahrazení do budoucna, v souvislosti se spáchaným přečinem a beze zbytku se finančně vypořádat s poškozeným. Je zde však zapotřebí vysoká míra jistoty v uskutečnění dané náhrady v případě že neproběhne okamžitě, proto nepostačí například slib obviněného k náhradě, ale je třeba uzavřít dohodu mezi obviněným a poškozeným o nahrazení škody. Posouzení škody se řídí obecnou úpravou náhrady škody obsaženou v příslušných právních předpisech například v občanském zákoníku.¹² Nahradit škodu musí obviněný všem poškozeným, i v případě že nejsou uvedeni v popisu skutku. Zákon výslovně hovoří o povinnosti nahradit škodu v penězích.¹³ Učinit jiné potřebné opatření k náhradě škody lze například nahlášením vzniklé škody jako pojistné události a poskytnout pojišťovně potřebnou součinnost.

Ad. 4. – tato podmínka ukládá povinnost obviněnému vydat bezdůvodné obohacení získané činem poškozenému. Bezdůvodným obohacením se rozumí majetkový prospěch získaný plněním bez právního důvodu, plněním z neplatného právního úkonu, nebo plněním z právního důvodu, který odpadl.¹⁴ Povinnost vydat bezdůvodné obohacení zavedla do § 307 trestního řádu až novela provedená zákonem č. 181/2011 Sb., jelikož do té doby nebyla možnost rozhodnout o nemateriální újmě či o vydání bezdůvodného obohacení v rámci trestního řízení. Jiným potřebným opatřením k vydání bezdůvodného obohacení, může být snaha obviněného, aby bezdůvodné obohacení vydala jiná osoba, která jej na úkor poškozeného získala.

Ad. 5. – tuto podmínku je nutné posuzovat ve všech případech individuálně ad hoc. V případech kdy zákon zmiňuje osobu obviněného, dosavadní život obviněného či okolnosti konkrétního případu, jedná se o podstatné náležitosti vedoucí k rozhodnutí pro aplikaci odklonu. Soud, či v přípravném řízení státní zástupce rozhodují v individuálních případech o stupni společenské škodlivosti a závažnosti spáchaného činu pro odklonění trestní věci od standartního řízení. Při

¹¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3480.

¹² ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3482.

¹³ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3482.

¹⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3482.

posuzování této podmínky musí být vzaty v potaz všechny vzájemné souvislosti. Je třeba brát ohled na osobu obviněného z hlediska prevence trestní činnosti, tedy zhodnocení rizika opakování trestné činnosti. Zohledňuje se též dopad rozhodnutí na společnost. Uplatní se zde zásada subsidiarity trestní represe. V případě adekvátního vypořádání vzájemných poměrů obviněného a poškozeného, může být podmíněné zastavení trestního stíhání z hlediska veřejného zájmu vhodnější, než projednání věci v hlavním líčení a uložení trestu¹⁵.

Výše vymezené podmínky musí být pro podmíněné zastavení trestního stíhání splněny kumulativně. Kromě výše zmíněných podmínek může soud, či v přípravném řízení státní zástupce, při rozhodování o odklonu trvat i dalších podmínkách, například závazek obviněného zdržet se určité činnosti v souvislosti s níž se dopustil trestného činu, popřípadě povinnost složit na účet soudu, či v přípravném řízení na účet státního zastupitelství přiměřenou peněžitou částku určenou státu na pomoc obětem trestné činnosti.

3.2. Náležitosti rozhodnutí

Každý z odklonů má podle svého typu zákonem stanovené obligatorní náležitosti, které musí být při jeho schvalování splněny. Mezi tyto náležitosti u podmíněného zastavení trestního stíhání patří kromě obecných také popis skutku, kvůli kterému se stíhání vede a jeho právní kvalifikace.¹⁶ Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání činí státní zástupce i soud formou usnesení. Po novele provedené zákonem č. 193/2012 Sb., může takové rozhodnutí vydat i soud druhého stupně v rámci řízení o odvolání.¹⁷

V případě, že obviněný neuhradil poškozenému způsobenou škodu, nebo nevydal bezdůvodné obohacení před rozhodnutím o odklonu, a uzavřel dohodu o náhradě škody či vydání bezdůvodného obohacení s poškozeným. Bude obligatorní součástí rozhodnutí o podmíněném zastavení uložení povinnosti nahradit škodu či vydat bezdůvodné obohacení v průběhu zkušební doby a je třeba jej pojmout do výrokové části daného rozhodnutí.¹⁸

¹⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3485.

¹⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3492.

¹⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3492.

¹⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3493.

V obsahu rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání musí být poučení o možnosti podání řádného opravného prostředku, tedy stížnosti proti rozhodnutí. K podání stížnosti mají aktivní legitimaci jak obviněný tak i poškozený. V případě, že o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodoval soud, má právo podat stížnost také státní zástupce. Podaná stížnost má pro rozhodnutí o odklonu suspenzivní, neboli odkladný účinek. Ustanovení o stížnosti je pojistkou pro obě procesní strany a možností domoci se konání řádného procesu.¹⁹

Mezi další náležitosti rozhodnutí patří stanovení zkušební doby, na kterou se podmíněně zastavuje trestní stíhání. Zkušební doba se stanoví v rozsahu od šesti měsíců do dvou let v řízení o přečinu. Zkušební doba počíná běžet od právní moci rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.

V řízení o závažnějším přečinu, přičemž závažnost může být odůvodněna povahou, okolnostmi či poměry pachatele, může být zkušební doba stanovena v rozsahu od šesti měsíců až do pěti let. V tomhle případě však musí obviněný splnit alespoň jednu ze dvou podmínek dle § 307 odst. 2 trestního řádu, a to buď zavázat se zdržení určité činnosti v souvislosti s níž se dopustil přečinu. Například se obviněný může zavázat zdržet se řízení motorových vozidel a bude povinen odevzdat řidičský průkaz a pozbyde řidičského oprávnění. Do doby závazku se obviněnému započítává i doba, po kterou mu bylo řidičské oprávnění odňato podle jiného právního předpisu před vydáním rozhodnutí o odklonu. Zkušební doba podmíněného zastavení trestního stíhání však může být delší než doba závazku obviněného, této problematice se budu podrobněji věnovat v kapitole č. 7. Druhou podmínkou je složení peněžité částky, určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, na účet soudu či v přípravném řízení na účet státního zastupitelství. Obě podmínky dle tohoto odstavce se promítnou v obsahu rozhodnutí o odklonu. Počátek doby je opět od právní moci rozhodnutí.

3.3. Osvědčení ve zkušební době

Pro osvědčení se obviněného ve zkušební době je zapotřebí, aby v jejím průběhu obviněný vedl řádný život, splnil povinnost k náhradě škody a vydání bezdůvodného obohacení, nebo splnil jiné povinnosti k nimž se zavázal, či mu byly uloženy rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání. V takovém případě

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3496.

rozhodne soud a v přípravném řízení státní zástupce, že se obviněný osvědčil a trestní řízení se zastavuje.

Alternativou průběhu řízení je situace, kdy po uplynutí zkušební doby soud či státní zástupce rozhodnou o neosvědčení se obviněného. Dané rozhodnutí o neosvědčení se je možné vydat rozhodujícím orgánem již v průběhu zkušební doby, kdy obviněný například porušuje své povinnosti a závazky, či nevede řádný způsob života. Následkem vydání rozhodnutí o neosvědčení se obviněného je pokračování v trestním stíhání.

Výjimečně vzhledem k okolnostem případu a osobě obviněného může soud nebo v přípravném řízení státní zástupce ponechat podmíněné zastavení trestního stíhání v platnosti a prodloužit zkušební dobu²⁰, ve které se obviněný může osvědčit. Prodloužit zkušební dobu lze až o dva roky. Celková délka zkušební doby nesmí překročit dobu pěti let.²¹ Povinnosti k jejichž plnění se obviněný zavázal, spolu s dalšími uloženými omezeními zůstávají v platnosti i nadále.

Proti rozhodnutí o neosvědčení se má obviněný právo podat stížnost, v případě kdy rozhodoval soud může stížnost podat též státní zástupce. Stížnost působí suspenzivním účinkem.

Po uplynutí zkušební doby, by měl rozhodující orgán vydat rozhodnutí o osvědčení se, či případně neosvědčení se obviněného, jehož účinky nastávají s právní mocí rozhodnutí. Pokud však rozhodující orgán rozhodnutí nevydá do jednoho roku od uplynutí zkušební doby, aniž by na tom měl obviněný vinu, má se za to, že se osvědčil a nastávají účinky právní moci rozhodnutí. Vina obviněného zde může být například v častých změnách pobytu bez informování orgánů činných v trestním řízení o takových skutečnostech.

²⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3501.

²¹ § 308 odst. 3 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb. (trestního řádu)

4. Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání

4.1. Zkrácené přípravné řízení

Institut podmíněného odložení podání návrhu na potrestání je velice podobný předešlému odklonu podmíněné zastavení trestního stíhání, avšak s jistými odlišnostmi. Tenhle typ odklonu se používá v rámci zkráceného přípravného řízení, které má jisté procesní odlišnosti oproti klasickému průběhu přípravného řízení. Zkrácené přípravné řízení bylo do naší právní úpravy zavedeno novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., pro rychlejší projednání nejméně závažných trestných činů.

Ve zkráceném řízení má osoba obviněného statut podezřelého, má stejná práva jako osoba obviněného v klasickém přípravném řízení, jedná se pouze o odlišné procesní postavení pachatele. Zkrácené přípravné řízení je možné konat pouze v případech, kdy se jedná o trestné činy o nichž se přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu, a na které zákon stanoví horní hranici trestu odnětí svobody nejvýše pět let.²² Ve zkráceném přípravném řízení má rozhodnutí opět formu usnesení a pravomoc k vydání rozhodnutí má pouze státní zástupce.

Další podmínky pro konání zkráceného přípravného řízení dle ustanovení § 179a trestního řádu jsou:

1. přistižení podezřelého při činu či bezprostředně po něm, nebo
2. v průběhu prověřování trestního oznámení či jiného podnětu k trestnímu stíhání, byly zjištěny skutečnosti, které odůvodňují zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelý bude ve lhůtě dvou týdnů postaven před soud.²³

Ad. 1. – Přistižení při činu se rozumí dopadení osoby podezřelého na místo činu při jeho páchání, z vývojového hlediska stádia trestného činu až po jeho dokonání, a to zpravidla policejním orgánem, nebo kýmkoli dalším.²⁴ Bezprostředně po spáchání činu znamená zastížení či dostižení osoby podezřelého po jejím pronásledování z místa činu.

²² ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 2332.

²³ § 179a odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb. (trestního řádu)

²⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 2340.

Ad. 2. – V případě, že podezřelý nebyl přistižen při činu nebo bezprostředně poté, musí být pro konání zkráceného přípravného řízení v průběhu prověřování trestního oznámení či jiného podnětu k trestnímu stíhání zjištěny skutečnosti, které jinak odůvodňují zahájení trestního stíhání. Tato podmínka vyžaduje, aby již na samotném počátku prověřování byly shledány v důsledku dostatečných skutkových zjištění důvody pro zahájení trestního stíhání a postavení podezřelého před soud, kdy státní zástupce podá návrh na potrestání ve lhůtě dvou týdnů.

Dané procesně zjednodušené řízení se především uplatňuje u skutkově jednoduchých trestných činů. Zkrácené řízení probíhá v rámci postupu před zahájením trestního stíhání, a proto u něj odpadá fáze vyšetřování a trestní stíhání se eventuelně zahájí podáním návrhu na potrestání soudu.²⁵ Splnění předpokladů pro zkrácené přípravné řízení zakládá pouze možnost, nikoliv nutnost pro jeho konání.²⁶

Podmíněné odložení návrhů na potrestání má podmínky uzpůsobené znakům zkráceného přípravného řízení. Rozhodnutí formou usnesení má kromě obecných náležitostí ve svém obsahu také popis a právní kvalifikaci skutku, pro které je řízení vedeno. Jedná se o mezitímní rozhodnutí a zavádí se do evidence Rejstříku trestů.²⁷ Stejně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání je rozhodnutí dočasné a platné v rámci spolupráce podezřelého s orgány činnými v trestním řízení.

Kromě podmíněného odložení podání návrhu na potrestání lze ve zkráceném přípravném řízení uplatnit ještě jeden typ odklonu a to odložení věci po schválení narovnání. Jelikož v přípravném řízení je dominujícím orgánem státní zástupce, je i vydání rozhodnutí tohoto typu odklonu pouze v jeho pravomoci. Uplatnění odklonu odložení věci po schválení narovnání ve zkráceném přípravném řízení je možné pouze pro méně závažné přečiny. Při použití daného odklonu se věc tzv. odloží, protože se trestní stíhání nezačalo.

²⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 2334.

²⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 2339.

²⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 2387.

4.2. Podmínky užití

Pro uplatnění tohoto typu odklonu je zapotřebí splnění zákonných podmínek trestního řádu, podmínky dle § 179g odst. 1 jsou následující:

1. podezřelý se musí k činu doznat,
2. nahradit případnou způsobenou škodu, nebo o její náhradě uzavřít dohodu s poškozeným, nebo učinit jiná potřebná opatření k její náhradě
3. případně vydat bezdůvodné obohacení získané činem, nebo o jeho vydání uzavřít dohodu poškozeným, nebo učinit jiná potřebná opatření k jeho vydání
4. s odkloněním věci od standartního způsobu řízení musí podezřelý vyslovit souhlas,
5. vzhledem k osobě podezřelého, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu je možné takové rozhodnutí považovat za dostačující.²⁸

Podrobně jsem se podmínkami užití zabýval v kapitole č. 3.1. u podmínek pro užití podmíněného zastavení trestního stíhání, kdy se tyto podmínky pro aplikaci odklonu neliší.

V rámci závažnějšího trestného činu, ve smyslu okolností spáchaného činu, či poměrů podezřelého je obdobně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání nutný závazek podezřelého ke zdržení se určité činnosti během zkušební doby, v souvislosti s níž byl trestný čin spáchán. Druhou podmínkou je opět složení určité peněžité částky, a to takové aby byla přiměřená spáchanému činu, na účet státního zastupitelství za účelem pomoci obětem trestné činnosti dle zvláštního právního předpisu. Dané dvě podmínky jsou tedy téměř totožné s podmínkami pro podmíněné zastavení trestního stíhání u závažnějších spáchaných trestných činů. Závazek ke zdržení se činnosti, nebo výše složené peněžité částky je součástí obsahu vydaného usnesení o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání.

²⁸ § 179g odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb. (trestního řádu)

4.3. Náležitosti rozhodnutí

Do obsahu usnesení patří délka stanovené zkušební doby, na kterou se podmíněně odkládá návrh na potrestání, zkušební doba počíná běžet spolu s nabytí právní moci daného rozhodnutí. Zkušební doba může být ze zákona uložena v rozmezí od šesti měsíců do dvou let. V rámci zpřísněného potrestání je možné stanovit délku zkušební doby v rozmezí od šesti měsíců až do pěti let. Obsahem usnesení může být i stanovení povinnosti nahradit škodu či vydat bezdůvodné obohacení v průběhu zkušební doby, a to v případě kdy nedošlo k náhradě škody a vydání bezdůvodného obohacení před vydáním rozhodnutí.

V situaci kdy se podezřelý dopustil trestného činu v souvislosti s řízením motorového vozidla a zaváže se ke zdržení činnosti řízení motorových vozidel, musí jej státní zástupce poučit o odevzdání řidičského průkazu dle zvláštního předpisu a dále o pozbytí řidičského oprávnění v okamžiku nabytí právní moci rozhodnutí. Daný závazek se též promítne v obsahu usnesení o odklonu. V obsahu rozhodnutí též mohou být podezřelému stanovena přiměřená omezení a povinnosti jako jsou například podrobení se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, zdržet se hazardních her či se veřejně omluvit poškozenému, celý výčet možných omezení a povinností nalezneme v § 48 odst. 4 trestního zákoníku.

V případě kdy podezřelý nesouhlasí s využitím daného odklonu v jeho řízení má právo podat stížnost jako v případě podmíněného zastavení, tato stížnost má opět odkladný účinek. Také okruh osob, které jsou legitimované k podání stížnosti je totožný jako u podmíněného zastavení. Nově v trestním řádu můžeme nalézt ustanovení o použití souhlasu s podmíněným odložením podání návrhu na potrestání pro účely podmíněného zastavení trestního stíhání.

4.4. Osvědčení ve zkušební době

V průběhu zkušební je zapotřebí, aby podezřelý splnil veškeré povinnosti a dodržel všechna omezení, ke kterým se zavázal či které mu byly stanoveny v usnesení o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání. Současně musí podezřelý v průběhu zkušební doby vést řádný život. Dané podmínky je nutné splnit současně a jejich splnění bude posouzeno státním zástupcem, který má v daném případě pravomoc po uplynutí zkušební doby vydat rozhodnutí o osvědčení se podezřelého.

V opačném případě, při nesplnění uložených opatření a podmínek podezřelým je možné, aby státní zástupce po uplynutí zkušební doby vydal rozhodnutí o neosvědčení se podezřelého. Následně buďto předloží věc policejnímu orgánu k zahájení trestního stíhání, nebo pokud jsou splněny zákonné podmínky, má státní zástupce možnost podat návrh na potrestání k soudu. Rozhodnutí o neosvědčení se pachatele může státní zástupce vydat také v průběhu zkušební doby, v případě porušení podmínek podezřelým stanovených v usnesení o odložení návrhu na potrestání. Státní zástupce může také usnesením prodloužit stanovenou zkušební dobu, v daném případě odložení podání návrhu na potrestání zůstává v platnosti a prodlouží se zkušební doba, opět obdobně jako u podmíněného zastavení, délka zkušební doby však nesmí překročit dobu pěti let.

Po vydání rozhodnutí o osvědčení se podezřelého ve zkušební době již není možné daného podezřelého pro spáchaný skutek opakovaně trestně stíhat. Rozhodnutí vytvoří zvláštní typ překážky věci pravomocně rozhodnuté dle § 11a odst. 1 písm. b) trestního řádu. Nejedná se o běžný typ věci rozhodnuté, protože se v daném případě nevedlo trestní stíhání podezřelého.

Obdobně jako u podmíněného zastavení, v případě kdy státní zástupce rozhodnutí o osvědčení se podezřelého nevydá, začne po uplynutí stanovené zkušební doby běžet roční lhůta. Po marném uplynutí dané lhůty nastává fikce rozhodnutí o osvědčení se podezřelého, současně nastávají stejné právní účinky jako u vydaného rozhodnutí. V případě, že podezřelý však svým zaviněním působí na nevydání rozhodnutí státním zástupcem, daná fikce nenastane. Způsobit takovou situaci může podezřelý například častými změnami svého pobytu, bez podání informace o takové skutečnosti orgánům činným v trestním řízení.

5. Narovnání

Dva předchozí instituty spolu souvisejí, nyní se podíváme na další z typu odklonů, kterým je právě narovnání. Institut narovnání se stal součástí trestního řádu již v roce 1995, došlo k tomu na základě novelizace provedené zákonem č. 152/1995 Sb.²⁹ Odklon narovnání je svými zákonnými podmínkami přísnější než předchozí typy odklonů z toho důvodu, že při schválení narovnání jsou právní následky pro obviněného příznivější.³⁰ Zde je procesní postavení pachatele opět jako obviněného.

V systematizaci trestního řádu následuje úprava odklonu narovnání hned po podmíněném zastavení trestního stíhání v ustanoveních § 309 - § 314. Narovnání se opět užívá v řízeních o přečinu a rozhodnutím o schválení narovnání se zastavuje trestní stíhání obviněného. Narovnání schvaluje soud a v přípravném řízení státní zástupce. Ideou daného typu odklonu je dosažení dohody mezi obviněným, tedy pachatelem trestného činu a poškozeným, tedy tím kdo utrpěl činem újmu. Cílem dané dohody je napravení a obnovení společenských vztahů narušených spáchaným trestným činem.

Pro uskutečnění požadovaného cíle je nutné aby se obviněný i poškozený aktivně podíleli na řízení, což psychologicky pozitivně působí na obě strany. Narovnání je velmi účinné také z hlediska prevence trestné činnosti tím, že objasňuje kořeny a mechanismus konfliktu s cílem obnovit nekonfliktní stav. V některých případech je dokonce mnohem účinnější než ukládané nepodmíněné tresty odnětí svobody.³¹

Daný institut se uplatňuje v případech, kdy je vedle veřejného zájmu přečinem dotčena výrazněji i sféra soukromá, přičemž stát na trestním postihu obviněného nemá výrazný zájem, neboť spáchaný přečin má spíše podobu sporu mezi obviněným a poškozeným.

²⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3508.

³⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3512 – 3513.

³¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3512.

5.1. Podmínky užití

Podmínky pro uplatnění daného odklonu jsou více strohé nežli například u podmíněného zastavení, právě z důvodu spolupráce jak obviněného tak poškozeného, kdy pro narovnání je zapotřebí i souhlasu poškozeného. Kromě dále vymezených podmínek je pro uplatnění odklonu narovnání nutné aby bylo trestní řízení vedeno o přečinu, a s užitím odklonu musí souhlasit obviněný i poškozený. Výčet podmínek, které musí obviněný splnit dle ustanovení § 309 odst. 1 trestního řádu je následující:

1. obviněný musí prohlásit, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě,
2. uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem či jinak odčiní vzniklou újmu, nebo učiní potřebné úkony k její náhradě,
3. vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem, popřípadě učiní vhodná opatření k jeho vydání, a
4. složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu,
5. a způsob vyřízení věci musí být dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře dotčeného veřejného zájmu, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.³²

Ad. – řízení musí být vedeno o přečinu, ty jsou definovány trestním zákoníkem jako „*všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.*“³³ Souhlas obviněného musí být učiněn způsobem, který nevzbuzuje žádné pochybnosti o jeho vůli k užití institutu odklonu v dané věci namísto standartního způsobu řízení. Daný souhlas je nutné vyjádřit tak, aby odpovídal obecným ustanovením o podání. S použitím daného odklonu je podmínkou také souhlas poškozeného, v případě více poškozených, je nutný souhlas každého z nich.³⁴

³² § 309 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb. (trestního řádu)

³³ § 14 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb. (trestního zákoníku)

³⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3517.

Ad. 1. – obviněný o spáchaném skutku musí učinit prohlášení svobodně a vážně, a jeho projev vůle musí být takový, aby nevzbudil žádné důvodné pochybnosti. Dané prohlášení je učiněno v průběhu výslechu osoby obviněného. Prohlášení o spáchání skutku, učiněné za účelem užití odklonu narovnání, nesmí být použito jako důkaz v řízení v případě neschválení narovnání. Prohlášení o spáchání skutku je procesně odlišné od doznání se ke skutku, jak je tomu v případě podmíněného zastavení trestního stíhání. Při prohlášení o spáchání skutku není zapotřebí se vyjadřovat ke všem skutkovým okolnostem daného případu, na rozdíl od doznání se k činu.³⁵

Ad. 2,3 – obviněnému při užití daného odklonu je ukládána tato povinnost, dokonce i za předpokladu, že způsobená škoda nepatří v daném případě mezi znaky skutkové podstaty. Pokud není spáchaným přečinem způsobena škoda či jiná újma, ani se obviněný spáchaným skutkem nikterak bezdůvodně neobohatí, a tedy v řízení o přečinu není osoba poškozeného podle definice trestního řádu § 43. Za zmíněných okolností nemá obviněný možnost s poškozeným uzavřít dohodu o narovnání a obnovení vzájemných vztahů poškozených spáchaným činem, v takové situaci nelze ve věci užít institutu narovnání. Stejně tak v případě, kdy nelze určit výši způsobené škody, kupříkladu v situaci kdy se poškozený léčí a pojišťovna nemůže vyčíslit celkové náklady léčby, nelze ve věci použít narovnání. V daných případech připadá v úvahu pouze využití jiného typu odklonu, například podmíněné zastavení trestního stíhání.

Ad. 4. – při skládání peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti na účet soudu či státního zastupitelství, je zapotřebí ověření, že byla peněžítá částka na účet připsána před vydáním rozhodnutí jak o schválení narovnání tak o podmíněném zastavení trestního stíhání. Další možností je také například složení dané částky v hotovosti na pokladně soudu. V praxi se do trestního spisu zakládá výpis z účtu soudu či státního zastupitelství, který transakci potvrzuje. Daný požadavek na ověření platby vychází z judikatury. Peněžítá částka složená obviněným zde nepůsobí jako typ sankce, ale jako prostředek k nápravě veřejného zájmu, který byl přečinem poškozen či dotčen.³⁶

³⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3517.

³⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3523.

Ad. 5. – při posuzování dané podmínky je třeba brát ohled na míru závažnosti spáchaného přečinu a posuzovat jej spolu se všemi skutečnostmi, které mají na daný případ vliv. Je nutné brát ohled jak k přitěžujícím okolnostem případu tak k polehčujícím okolnostem. Posuzuje se také intenzita zásahu do veřejného zájmu společnosti, nebo zda čin zasáhl spíše soukromý zájem poškozeného bez zásahu na veřejném zájmu. Právo nedefinuje pojem veřejného zájmu, a tak jej pro potřeby výkladu dotváří judikatura. Pokud spáchaným přečinem převažuje zásah do veřejného zájmu nad soukromým, pak zpravidla nelze trestní stíhání obviněného nahradit alternativním řízením a použitím odklonu narovnání.³⁷

5.2. Výslech

Pro užití daného odklonu je zapotřebí před schválením narovnání mezi obviněným a poškozeným provést výslech. Tato fáze řízení se týká jak obviněného tak i poškozeného, vyslechnuti musí být oba. Výsledky jsou důležité pro ověření skutečností důležitých pro rozhodnutí soudu, a také zda prohlášení stran nebyla učiněna pod nátlakem.³⁸ V zákoně je stanoveno které skutečnosti mají být při výslechu těchto osob objasněny. Jedná se o jasný projev vůle obou stran uzavřít dohodu o narovnání dobrovolně a jejich souhlasy ke schválení této dohody v jejím znění. Během daného výslechu musí obviněný učinit prohlášení o spáchání skutku, pro které je řízení vedeno. V případě prohlášení viny obviněným nejde o kvalifikované doznání právně relevantních skutkových okolností zakládajících trestní odpovědnost obviněného za konkrétní přečin, procesně zachycené ve formě umožňující použití uvedených skutečností jako důkazů o vině obviněného v hlavním líčení.³⁹ Orgány činné v trestním řízení mají povinnost obviněnému vysvětlit obsah obvinění, dále poučit obviněného o obsahu dohody a důsledcích schváleného narovnání.

³⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3523.

³⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3528.

³⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3529.

5.3. Poškozený a právní nástupci

V trestním řádu v ustanoveních týkající se narovnání, můžeme naleznout ustanovení, které nám říká že ten na koho přešel nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení, tedy právní nástupce poškozeného, který vstoupil do práv poškozeného, nemůže uzavřít dohodu o narovnání s obviněným. Jedná se například o dědice poškozeného či zdravotní nebo jinou pojišťovnu. Takovým osobám trestní řád nepřiznává postavení poškozeného dle definice v ustanovení § 43.

Existují však situace kdy právnímu nástupci poškozeného trestní řád výjimečně přiznává práva poškozeného, které nám zákon neuvádí, ale můžeme je naleznout v judikatuře. Například v případě, kdy je spáchaným přečinem způsobena smrt poškozeného, náleží právní postavení poškozeného i jeho právnímu nástupci (dědici). Pozůstalý v daném případě vstupuje do postavení poškozeného dle definice trestního řádu a je zde možnost pro uzavření dohody o narovnání mezi ním a obviněným, pokud jsou splněny všechny zákonem dané podmínky a budou-li obě strany s odklonem souhlasit.

5.4. Obsah rozhodnutí

Rozhodnutí o schválení narovnání, má stejně jako ostatní typy odklonů své obligatorní náležitosti. Stejně jako u většiny odklonů mezi ně patří popis spáchaného skutku a jeho právní kvalifikace. Následně je obsahem narovnání právní posouzení daného činu v obžalobě či v návrhu na potrestání, výše škody nahrazené obviněným, nebo záznam o jiném způsobu odčinění újmy poškozenému spolu s případným rozsahem bezdůvodného obohacení, které bylo vydáno či k jehož vydání byly provedeny potřebné úkony.⁴⁰ Do obsahu rozhodnutí o schválení narovnání také patří výše složené peněžité částky poskytnuté státu na pomoc obětem trestné činnosti a údaj o jejím zaplacení. Dále je obligatorní náležitostí obsahu rozhodnutí výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, pro nějž se trestní stíhání vede a ve kterém je spatřován přečin, jehož se narovnání týká.⁴¹

⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3536.

⁴¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3537.

Všechny rozhodnutí o schválení narovnání je nutné evidovat v Rejstříku trestů, jako významné skutečnosti pro trestní řízení.⁴² Tato povinnost je stanovena zvláštním zákonem č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů. Fakt, že soud nebo v přípravném řízení státní zástupce na základě prohlášení obviněného o spáchání skutku, pro nějž je stíhán a splnění dalších podmínek stanovených trestním řádem schválí narovnání a zastaví trestní stíhání, je takovou skutečností významnou pro trestní řízení.⁴³ Pravomocné rozhodnutí o schválení narovnání totiž zavádí překážku věci rozhodnuté, a obviněného již nelze v budoucnu pro skutek, který je obsahem dané dohody trestně stíhat. Byla by zde možnost v rámci zákonem daných mimořádných opravných prostředků jako jsou dovolání, obnova řízení či stížnost pro porušení zákona.⁴⁴

⁴² § 313 zákona č.141/1961 (trestní řád)

⁴³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3538.

⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 3539 – 3540.

6. Novela provedená zákonem č. 220/2021 Sb.

Novela provedená zákonem č. 220/2021 Sb., vstoupila v platnost 9. června 2021 publikováním ve Sbírce zákonů. Novelizuje se zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 361/2000 Sb., o silničním provozu, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony jenž pro účely práce nejsou důležité.

Zamýšleným cílem této novely bylo odstranit nedostatky zjištěné praxí při ukládání a výkonu alternativních trestů, dále zvýšení ukládání a efektivnosti alternativních trestů neboli odklonů a také zjednodušení procesů v rámci vykonávacího řízení. Na základě důvodové zprávy by měli změny přijaté touto novelou pomoci zvýšit efektivnost vykonávacího řízení prostřednictvím snížení administrativní náročnosti, vyšší racionalizací postupů, změnou postavení Probační a mediační služby a zakotvením pozitivních nástrojů motivace odsouzených při výkonu alternativních trestů. Novela se snaží o aplikaci alternativních trestů ve vhodných případech na místo ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody.

Zákon č. 220/2021 Sb., novelizuje jak hmotně právní úpravu, tak i ustanovení práva procesního. Na základě této skutečnosti novela demonstruje provázanost procesního a hmotného trestního práva a skutečnost, že tyto dvě složky nemohou správně fungovat jedna bez druhé. Předpisy hmotného trestního práva jsou realizovány za pomoci předpisů práva procesního.

Novela je také velmi zajímavá tím, že měla stanovenou dělenou účinnost právního předpisu. Novela jako celek nabyla účinnosti 1. ledna 2022, avšak část taxativně vyjmenovaných ustanovení nabyla účinnosti již 1. července 2021, a část ustanovení teprve nabyde účinnosti 1. července 2023. Podstatou dělené účinnosti je skutečnost, že jednotlivá ustanovení předpisu a předpis jako celek nabývají účinnosti zvlášť.

Dělená účinnost je podstatná zejména v otázkách časové působnosti v trestním právu hmotném i procesním. Ve hmotném trestním právu se používá zásadně zákon účinný v době, kdy je čin spáchán. Pokud tedy ustanovení pozdější právní úpravy nejsou pro pachatele příznivější, pak se použijí ustanovení novější úpravy. Trestní

právo procesní se však řídí pouze předpisy účinnými v době realizace jednotlivých procesních úkonů.

6.1. Změny v obecné části hmotného práva

Změny, které daná novela přivedla do obecné části hmotného práva, nebyly do obecné části trestního zákoníku. Na základě novely došlo k rozšíření výčtu trestných činů, na které dopadají ustanovení o obecné účinné lítosti, ta je jedním z důvodů zániku trestní odpovědnosti. Nově se do taxativního výčtu v ustanovení § 33 trestního zákoníku řadí trestný čin nedovoleného ozbrojování.

Poměrně značným způsobem novela posílila postavení Probační a mediační služby a také probačních úředníků. Dále můžeme sledovat změny v ustanoveních o obecně přitěžujících okolnostech jež jsou zakotveny v § 42 trestního zákoníku.

Novelizovaná ustanovení, která souvisí s hlavním tématem práce nalezneme již v novém znění § 48 odst. 5 trestního zákoníku. Jedná se o ustanovení podmíněného upuštění od potrestání s dohledem. Na základě nové úpravy, v případě že pachatel od jehož potrestání bylo podmíněně upuštěno, vede v průběhu zkušební doby řádný život a plněním uložených povinností prokázal své polepšení, může soud přiměřeně omezit, povinnost či výchovné opatření jež bylo pachateli uloženo zrušit, pokud lze důvodně očekávat, že povede řádný život po zbytek zkušební doby i bez těchto opatření. Takové rozhodnutí může soud však učinit nejdříve po uplynutí šesti měsíců stanovené zkušební doby. Dané ustanovení nabylo účinnosti dnem 1. ledna 2022 společně s ustanovením o novelizaci trestního řádu, ke kterému se dostaneme dále v rámci této kapitoly.

V rámci trestního zákoníku došlo dále k úpravám ustanovení o domácím vězení, obecně prospěšných prací, zákazu pobytu a podmíněného odsouzení. S účinností od 1. července 2023 bude v rámci právní úpravy trestu zákazu činnosti zaveden terapeutický program pro řidiče.

a. Domácí vězení

Podle dosavadní úpravy soud může pachateli po dobu výkonu trestu domácího vězení stanovit dohled dle § 60 odst. 5 trestního zákoníku. Nově po novelizaci vzniklo ustanovení § 60a, jež upravuje zrušení dohledu či stanovených omezení, povinností či výchovných opatření. Ke zrušení uložených povinností lze

přistoupit v případě, že odsouzený, kterému byl uložen trest domácího vězení, plní uložené povinnosti a vede řádný život a lze očekávat, že by vedl řádný život i bez nich. Také lze zrušit uložený dohled nad odsouzeným v případě, že není nutné zvýšeně sledovat a kontrolovat jeho chování. Taková rozhodnutí může soud učinit až po vykonání třetiny trestu domácího vězení, zároveň nejdříve po šesti měsících výkonu daného trestu.

Kromě ustanovení o domácím vězení se novelizovala také následující ustanovení § 61 trestního zákoníku o náhradním trestu odnětí svobody. Zde se právní úprava zabývá zavdáním příčiny odsouzeného k přeměně trestu domácího vězení na náhradní trest odnětí svobody. V určitých případech soud může rozhodnout o ponechání platnosti trestu domácího vězení i při zavdání příčiny pro přeměnu trestu, zde soud může nad odsouzeným stanovit dohled či přiměřené omezení nebo povinnost.

b. Obecně prospěšné práce

Novelizována byla také ustanovení týkající se výkonu trestu obecně prospěšných prací a možností soudu zrušit dříve stanovené povinnosti či omezení. Obdobně jako v předchozích ustanoveních toto rozhodnutí závisí na chování odsouzeného a jeho dodržování stanovených omezení či povinností spolu s vedením řádného života.

c. Zákaz činnosti

Následně novela pojednává o změně ustanovení § 73 odst. 3 trestního zákoníku. Na základě daného ustanovení může soud uložit povinnost pachateli, který se trestného činu dopustil v souvislosti s řízením motorového vozidla, podrobit se terapeutickému programu podle zákona o provozu na pozemních komunikacích.

d. Zákaz pobytu

Také ustanovení o trestu zákazu pobytu prošlo novelizací v ustanovení § 76 odst. 6 trestního zákoníku. Stejně jako u předchozích novelizovaných trestů se zde pojednává o možnosti soudu zrušit uložená omezení a povinnosti odsouzenému. Předpokladem pro takové rozhodnutí je opět vedení řádného života spolu s plněním stanovených povinností.

e. Podmíněné odsouzení

Institut podmíněného odsouzení prošel novelizací v řadě svých ustanovení. V novelizovaném znění ustanovení § 82 odst. 2 trestního zákoníku se pojednává o možnosti soudu uložit pachateli, aby se zdržoval v určeném obydlí po stanovené časové období v rámci zkušební doby. Trvání stanoveného pobytu v takto určeném obydlí však nesmí přesáhnout jeden rok, ani v případě stanovené delší zkušební doby.

Nově zavedené ustanovení § 82a v rámci podmíněného odsouzení stanoví možnost soudu rušit omezení a povinnosti dříve stanovená odsouzenému, za stejných podmínek jak již bylo zmíněno výše. V následujícím § 83 odst. 1 přibyla možnost soudu v určitých případech, kdy podmíněně odsouzený zavdává příčinu pro nařízení výkonu trestu odnětí svobody, aby podmíněné odsouzení zůstalo v platnosti a soud stanovil odsouzenému doposud neuložená výchovná opatření, nebo povinnost odsouzenému zdržovat se v určeném obydlí dle § 82 odst. 2, o kterém jsem se zmiňoval v předešlém odstavci.

Novela zavádí také nová ustanovení v souvislosti se zkušební dobou a stanovením přiměřených omezení a povinností s rozdílem stanoveného dohledu nad odsouzeným. Daná novelizovaná ustanovení ve své podstatě reflektují novelizace § 82 a § 82a zmíněné výše.

f. Podmíněné propuštění

V rámci podmíněného propuštění se novelizace věnovala ustanovení § 89 odst. 4 trestního zákoníku, ve kterém je nově stanovena možnost soudu zrušit stanovená přiměřená omezení či povinnosti. Taková možnost je soudu dána za předpokladu, že propuštěný ve zkušební době vede řádný život a dodržuje dosavadní omezení a povinnosti. Rozhodnutí může soud vydat nejdříve po uplynutí jedné třetiny zkušební doby, nejdříve však po uplynutí šesti měsíců.

6.2. Novelizace zvláštní části trestního hmotného práva

Novelizace se dotkla také zvláštní části trestního zákoníku, kterou si zde krátce představíme, jelikož pro účely této práce mají tyto změny nejmenší význam.

Změny se týkají například trestného činu vydírání zakotveného v § 175 trestního zákoníku, kde přibyla nová okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby. Tato zvlášť přitěžující okolnost se týká skutečnosti, že daný čin byl spáchán na těhotné ženě. Dalším z novelizovaných ustanovení je svádění k pohlavnímu styku dle § 202 trestního zákoníku.

K úpravě objektivní stránky trestného činu došlo v rámci ustanovení § 260 odst. 1 trestního zákoníku, který se týká poškozování finančních zájmů Evropské unie. Změnila se samotná formulace normy, což může mít vliv na zvažování přisnosti normy při její aplikaci. Otázkou bude užití normy účinné v době spáchání trestného činu nebo normy účinné v době posuzování činu.

Novela do zvláštní části trestního zákoníku zavedla také nový trestný čin šíření díla k propagaci hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, jenž nalezneme v § 403a trestního zákoníku. Skutková podstata činu spočívá v tom, že pachatel vyrobí, doveze, vyveze, zprostředkuje či jiným způsobem opatří dílo, které vyobrazuje či znázorňuje symboly, loga, hesla a jiné formy projevu hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka, nebo hlásá rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob. Současně se zavedením daného trestného činu, bylo také do § 403b trestního zákoníku vloženo zvláštní ustanovení o beztrestnosti, jenž pojednává o šíření takového díla pro vzdělávací, výzkumné či obdobné účely. Svou podstatou dané ustanovení představuje specifickou okolnost vylučující protiprávnost.

6.3. Novelizace trestního práva procesního

Novelizací prošel také trestní řád, kde se racionalizovali procesní postupy při výkonu trestů, které nejsou spojeny s odnětím svobody. V určitém rozsahu se přenesli pravomoci ze soudního senátu na předsedu senátu soudu v rozhodování mimo veřejné zasedání. A výrazně posílili postavení Probační a mediační služby.

V rámci Probační a mediační služby nově není nutné podávání periodických zpráv ze strany probačních úředníků. Dále novela sjednocuje postavení probačních úředníků v rámci výkonu různých druhů trestů. Nově mají probační úředníci rozšířené pravomoci v přípravném řízení a také v řízení ve věcech dětí do patnácti let. Trestní řád nově vymezuje povinnosti odsouzeného nad jejichž kontrolou může být pověřen probační úředník.

Dále můžeme spatřovat v novelizaci snahu zakotvit nástroje pro pozitivní motivaci odsouzených v rámci výkonu trestu jak jsem v práci podrobněji rozebral v kapitole novelizace hmotného práva. Tuhle skutečnost můžeme spatřovat v možnosti zrušení uloženého dohledu či jiných opatření nebo povinností, které byly stanoveny obviněným v rámci zkušební doby či odsouzeným v rámci podmíněného propuštění. Takovou možnost mají pachatelé trestných činů v případě vedení řádného života a projevení znaků jejich nápravy. Snaha motivovat pachatele trestných činů k nápravě je jedním z hlavních důvodů přijetí tohoto zákona.

Procesními změnami prošel také institut podmíněného propuštění, kde je nově zakotven způsob podávání žádostí odsouzených o podmíněné propuštění. Na základě novelizace musí odsouzení podávat danou žádost prostřednictvím ředitele věznice. Úpravy v rámci podmíněného propuštění a podmíněného odsouzení s dohledem proběhly také v rámci využití elektronických monitorovacích systémů, lidově známých jako „náramky“.

Další změny proběhly v právní úpravě podmíněného odložení podání návrhu na potrestání v rámci ustanovení, které se týká přijetí závazku podezřelého o zdržení se určité činnosti ve zkušební době, pokud se v souvislosti s ní se dopustil trestného činu. Dále se stejné změny týkají institutu podmíněného zastavení trestního stíhání v ustanoveních o závazku zdržení se určité činnosti. Tato ustanovení nově výslovně obsahují možnost podezřelého v případě podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, a obviněného v případě podmíněného zastavení trestního stíhání, aby se zavázali ke zdržení se určité činnosti po dobu

kratší, nežli je stanovená zkušební doba. Tato nová ustanovení jsou stěžejní pro mojí diplomovou práci a v následujících kapitolách se jimi budu podrobněji zabývat.

Kromě ustanovení o závazku zdržení se činnosti, proběhly změny v daných institutech také v rámci udělení souhlasu. Při souhlasu podezřelého s užitím odklonu podmíněného odložení návrhu na potrestání, pak v případě, že daná forma odklonu nebude v řízení použita, se již nově nebude vyžadovat předchozí souhlas pro použití podmíněného zastavení trestního stíhání v další fázi řízení. Rozdíl mezi danými instituty je ve skutečnosti pouze v tom, že o podmíněném odložení návrhu na potrestání rozhoduje pouze státní zástupce ve zkráceném přípravném řízení, jinak se podmínky pro uložení těchto opatření od sebe neliší.

7. Závazek zdržení se řízení motorových vozidel

Novela přinesla významnou změnu pro institut zdržení se řízení motorových vozidel. Nová úprava přináší totiž nový a zásadní význam pro tento závazek podezřelého. V případech kdy se trestní řízení vede o trestném činu spáchaném v souvislosti s řízením motorového vozidla, bývá obvykle podmínka pro užití odklonu podmíněného odložení podání návrhu na potrestání nebo podmíněného zastavení trestního stíhání, právě přijetí závazku podezřelého či obviněného, že se v průběhu zkušební doby zdrží řízení motorových vozidel.

Ve chvíli, kdy nabude právní moci rozhodnutí podmíněného odložení podání návrhu na potrestání nebo podmíněného zastavení trestního stíhání, v němž byl přijat závazek podezřelého či obviněného zdržet se řízení motorových vozidel během zkušební doby, pozbývá daná osoba řidičského oprávnění podle § 94a zákona č. 361/2000 Sb., o silničním provozu. Orgány činné v trestním řízení v takové situaci mají povinnost na základě ustanovení § 179g odst. 6 trestního řádu poučit osobu podezřelého či obviněného o jeho povinnosti odevzdat řidičský průkaz podle zvláštního právního předpisu. Řidičský průkaz je odevzdán na příslušný obecní úřad s rozšířenou působností a řídí se podmínkami dle ustanovení § 113 odst. 5 zákona o silničním provozu.

V rámci právní úpravy zmiňovaných odklonů, orgány činné v trestním řízení započítávají do přijatého závazku dobu, po kterou podezřelý či obviněný nemohl vykonávat určitou činnost, v souvislosti s níž se dopustil trestného činu. Tedy do doby, po kterou se podezřelý či obviněný zavázal zdržet se řízení motorových vozidel, se započte doba, po kterou mu bylo před vydáním rozhodnutí o podmíněném odložení návrhu na potrestání nebo podmíněném zastavení trestního stíhání odebráno řidičské oprávnění podle jiného právního předpisu, na základě rozhodnutí nebo opatření orgánu veřejné moci a nesměl již tuto činnost vykonávat.

Pokud se podezřelý v rámci podmíněného odložení podání návrhu na potrestání podle § 179g trestního řádu, nebo obviněný v rámci podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 trestního řádu zavázal ke zdržení se řízení motorových vozidel a v průběhu zkušební doby vedl řádný život, splnil svou povinnost k náhradě způsobené škody či vydání bezdůvodného obohacení spolu s dalšími uloženými povinnostmi. V takovém případě rozhodne soud či v přípravném řízení státní zástupce o osvědčení se dané osoby.

V opačném případě, a to i v průběhu zkušební doby rozhodne soud či státní zástupce o neosvědčení se. Následně se buď pokračuje v řízení směřujícím k podání návrhu na potrestání v případě podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, či se pokračuje v trestním stíhání v případě podmíněného zastavení trestního stíhání. Další možností při neosvědčení se je ponechání platnosti odklonu a například prodloužení závazku zdržet se určité činnosti, v našem případě řízení motorových vozidel, přijetí nového závazku nebo prodloužení zkušební doby.

Zde se nám tvoří otázka výkladu ustanovení § 179g odst. 2 písm. a) trestního řádu o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání a ustanovení § 307 odst. 2 písm. a) trestního řádu o podmíněném zastavení trestního stíhání. Otázka výkladu se týká možnosti přijetí závazku podezřelého či obviněného zdržení se určité činnosti v kratší době trvání, než je délka zkušební doby. Soudy nižších instancí, tedy okresní a krajské soudy ve svých rozhodnutích vykládali daná ustanovení rozdílně. V návaznosti na to, stanovil Nejvyšší soud ve své judikatuře z gramatického výkladu trestního řádu, že trestně právní úprava umožňuje možnost přijetí závazku zdržení se činnosti v kratší době, než je zkušební doba.

7.1. Usnesení nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 906/2014

Na základě tohoto judikátu sjednotil Nejvyšší soud výklad trestního řádu v rámci ustanovení § 179a odst. 2 písm. a) a § 307 odst. 2 písm. a). Pro soudy nižších stupňů je judikatura Nejvyššího soudu závazná. Pro účely práce pouze zjednodušeně popíšu průběh daného řízení.

Nejvyšší soud v daném případě projednával dne 13. srpna 2014 dovolání nejvyššího státního zástupce. Dovolání bylo podáno v neprospěch obviněného proti usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. března 2014, v trestní věci vedené u soudu v Českém Krumlově sp. zn. 10 T 199/2012.

Okresní soud v Českém Krumlově usnesením podmíněně zastavil trestní stíhání obviněného spolu s přijetím jeho závazku zdržení se řízení motorových vozidel po dobu čtyř měsíců od právní moci rozhodnutí. Soud stanovil obviněnému zkušební dobu jednoho roku. Státní zástupkyně podala stížnost proti usnesení, v níž namítala, že zdržení se určité činnosti, v souvislosti s níž se obviněný dopustil činu, musí trvat po celou stanovenou zkušební dobu. Krajský soud v Českých Budějovicích danou stížnost zamítl usnesením jako nedůvodnou.

Proti usnesení Krajského soudu podal nejvyšší státní zástupce dovolání, v němž namítal, že soudy obou instancí nesprávně akceptovaly závazek obviněného zdržení se řízení motorových vozidel na dobu čtyř měsíců a nikoli po celou délku zkušební doby. Podle výkladu nejvyššího státního zástupce, lze totiž z ustanovení § 307 odst. 2 písm. a) trestního řádu a důvodové zprávy k novelizaci trestního řádu zákonem č. 193/2012 Sb. dospět k závěru, že se vyžaduje, aby se obviněný zavázal zdržet se určité činnosti po celou délku zkušební doby.

Nejvyšší soud shledal dovolání nejvyššího státního zástupce jako přípustné, ale jako zjevně neopodstatněné a odmítl jej. Ve svém odůvodnění se opíral o argumentaci gramatického výkladu časových vymezení „ve zkušební době“ a „během zkušební doby“, kdy dle výkladu Nejvyššího soudu pojem „během zkušební doby“ znamená kdykoliv v průběhu. Na základě výkladu Nejvyššího soudu zdržení se určité činnosti trvá v zásadě po celou stanovenou zkušební dobu, avšak i když to zákon výslovně neuvádí nelze vyloučit stanovení závazku zdržení se určité činnosti na kratší dobu.

Další z judikátů, který se zabývá zmiňovanou problematikou je například usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 106/2015. Pro účely této práce však postačí výše podrobněji rozebraný judikát.

7. Závazek zdržení se řízení motorových vozidel

Dalším zádrhelem v právní úpravě i po sjednocení výkladu doby trvání závazku poškozeného či obviněného je skutečnost, kdy podle § 102 zákona o silničním provozu ve vztahu k odložení podání návrhu na potrestání nebo podmíněnému zastavení trestního stíhání byla stanovena podmínka pro navrácení řidičského oprávnění. Danou podmínkou byla podle předešlé úpravy existence rozhodnutí o osvědčení se podezřelého či obviněného ve zkušební době.

Tím pádem i v případě kdy orgány činné v trestním řízení přijmou závazek podezřelého či obviněného zdržet se řízení motorových vozidel v kratší době, než je délka zkušební doby, příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností mohl podle předešlé právní úpravy rozhodnout o navrácení řidičského oprávnění až po uplynutí celé zkušební doby. Přijetí závazku zdržení se činnosti na kratší dobu, než je délka zkušební doby tak vlastně neměla pro pachatele žádný smysl. Tuhle

skutečnost však pachatele nepředpokládají a obecní úřady jim nemohou pomoci, jelikož jsou vázány příslušnými právními předpisy.

Tedy v rámci starší právní úpravy, při přijetí závazku podezřelého či obviněného vzhledem k tomu, že závazek zdržet se určité činnosti mohl trvat po celou zkušební dobu, tedy až pět let, bylo ve většině případů pro pachatele trestných činů přívětivějším trestem zákaz činnosti stanovený soudem. Skutečnost, že procesně přísnější trest zákazu, nežli je závazek v rámci alternativního trestu, je pro pachatele lepším trestem je poněkud úsměvná. Bylo tomu právě pro diskontinuitu právní úpravy, kdy i v případě kratšího závazku zdržení se činnosti řízení motorových vozidel, nemohlo být podezřelému či obviněnému řídicí oprávnění navráceno do doby, dokud nepředložil obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností rozhodnutí o osvědčení se ve zkušební době.

Přítom právní úprava zákazu činnosti připouštěla možnost odsouzeného po výkonu poloviny trestu zákazu požádat o podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu. Soud po podané žádosti přezkoumá zdali odsouzený v rámci výkonu trestu prokázal svou nápravu vedením řádného života a dodržováním stanovených omezení či povinností, a tedy zbytek trestu nebude nutné vykonat. Tím pádem v situaci kdy pachatel spáchal trestný čin v souvislosti s řízením motorového vozidla, byl pro něj přívětivějším trestem například zákaz činnosti řízení motorových vozidel po dobu dvou let, nežli závazek zdržení se činnosti řízení motorových vozidel se zkušební dobou ve stejné délce trvání, protože při dodržování uložených opatření a povinností měl odsouzený možnost požádat o podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu po polovině jeho výkonu. Eventuelně by tedy odsouzený mohl usednout za volant automobilu již po jednom roce, kdežto podezřelý či obviněný až po uplynutí celých dvou let zkušební doby.

Danou problematikou se normotvůrci zabývali také v důvodové zprávě k novelizačnímu zákonu. Nová úprava trestního řádu umožňuje kromě přijetí závazku na kratší dobu nežli je zkušební doba odklonu, také možnost podezřelého nebo obviněného zažádat návrhem o upuštění od vykonání zbytku závazku, pokud v době trvání závazku prokáže způsobem svého života polepšení. Byla tak odstraněna nechtěná přísnost přijatého závazku v rámci odklonů a pro pachatele je nyní přívětivější forma alternativního trestu, spolu s motivací pachatelů dodržovat uložená omezení a povinnosti, tak jak zamýšleli normotvůrci.

Novela napravila diskontinuitu v ustanoveních jak trestního řádu, tak i v zákoně o silničním provozu, kdy novelizovala znění § 102 zákona o silničním provozu, které nově nsvazuje navrácení řidičského oprávnění na uplynutí celé zkušební doby podezřelého či obviněného. Nově bude je možné, aby obecní úřad obce s rozšířenou působností vrátil řidičské oprávnění již po uplynutí doby závazku zdržení se řízení motorových vozidel v rámci odložení podání návrhu na potrestání nebo podmíněného zastavení trestního stíhání.

V rámci novelizace prošly změnami konkrétně odklony zakotvené v ustanovení trestního řádu § 179g odst. 3 a § 307 odst. 4, ve kterých je s ohledem na zmíněnou judikaturu nově výslovně stanoveno, že zkušební doba může být stanovena delší, než je doba, po kterou se podezřelý nebo obviněný zavázal zdržet se určité činnosti. Možnost využít novely pro vrácení řidičského oprávnění po uplynutí doby závazku, měli žadatelé ihned po nabytí účinnosti novely, také v případě kdy byl závazek zdržení se řízení motorových vozidel přijat před nabytím účinnosti novelizačního zákona.

V souvislosti s novou úpravou odklonů § 179g a § 307 trestního řádu, došlo k úpravě přepisů, podle kterých se zasílají rozhodnutí obecnímu úřadu s rozšířenou působností v souvislosti s podmíněným zastavením trestního stíhání nebo v souvislosti s podmíněným odložením podání návrhu na potrestání tak, aby měl obecní úřad dostatek informací potřebných pro navazující rozhodnutí, například v našem případě pro rozhodnutí o vrácení řidičského oprávnění. V rámci obsahu těchto poskytovaných informací budou také informace o předpokládaném datu ukončení trvání závazku zdržet se během zkušební doby podmíněného odložení návrhu na potrestání či podmíněného zastavení trestního stíhání řízení motorových vozidel. V případě rozhodnutí o zápočtu je obligatorní náležitostí takového rozhodnutí určení předpokládaného data ukončení výkonu závazku. Rozhodnutí o odklonech je třeba zasílat bezodkladně kvůli zabezpečení rychlých výměn informací, například pro účely jiných opatření jako jsou záznamy v registru řidičů.

7.2. Návrh právní úpravy terapeutického programu pro řidiče

V současné době je Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR předložen návrh na novelizaci zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a zákona č. 220/2021 Sb., který novelizuje kromě jiných zákonů také trestní zákoník, spolu s trestním řádem a je stěžejní pro tuhle diplomovou práci. Návrh se týká právní úpravy provádění terapeutického programu pro pachatele trestných činů spáchaných v souvislosti s řízením motorového vozidla. Podle daného návrhu by měla ustanovení o terapeutickém programu nabýt účinnosti až 1. dubna 2024.

Důvodem tohoto návrhu zákona je opravení platné, avšak v současné chvíli neúčinné právní úpravy týkající se provádění terapeutického programu, který budou muset podstoupit pachatelé za spáchání trestných činů, které spáchají v souvislosti s řízením motorových vozidel. Mimo jiné terapeutický program zařadila do právní úpravy i novela provedená zákonem č. 220/2021 Sb., která je stěžejní pro tuhle diplomovou práci. V rámci novelizace provedené zákonem č. 220/2021 Sb., který novelizoval zákon o provozu na silničních komunikacích se změny dotkli kromě tematiky vracení řidičských oprávnění odevzdaných na základě závazku v rámci podmíněného odložení podání návrhu na potrestání či podmíněného zastavení trestního stíhání, také zavedení terapeutického programu pro řidiče.

Program se bude týkat žadatelů o navrácení řidičského oprávnění, kteří jej pozbyli na základě uložení trestu či správního trestu zákazu činnosti řízení motorových vozidel, dále trestu jehož rámci bylo žadateli uloženo přiměřené omezení spočívající ve zdržení se řízení motorových vozidel, nebo v rámci závazku žadatele zdržet se řízení motorových vozidel při užití zmiňovaných odklonů v trestním řízení.

Absolvovat terapeutický program budou muset žadatelé, kterým byl uložen trest nebo správní trest zákazu řízení motorových vozidel na dobu nejméně osmnácti měsíců, dále žadatelé, kteří se zavázali ke zdržení se činnosti nejméně na dobu osmnácti měsíců a řidiči, kteří se při řízení vozidla dopustí přestupku tím, že se odmítnou podrobit vyšetření na ovlivnění alkoholem či jinou návykovou látkou při řízení vozidla nebo jízdě na zvířeti.

8. Srovnání české a slovenské právní úprava odklonů

Trestní právo našeho sousedního státu prošlo velkými změnami v roce 2006. S účinností od 1. ledna 2006 došlo k rekodifikaci současně obou základních předpisů trestního práva. Tedy byl přijat zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon a také zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok. Cíle rekodifikací bývají vždy podobné a ani slovenský cíl se neliší, jde o úpravu předpisů pro rychlejší, efektivnější, jednodušší a pokud možno hospodárnější proces v rámci trestního práva. Stejně jako naše novelizace provedená zákonem č. 220/2021 Sb., v nové úpravě hrají významnou roli alternativní tresty ve formě odklonů. Slovenské trestní právo užívá podobných institutů odklonů jako náš trestněprávní systém, těmi jsou podmíněné zastavení trestního stíhání, zajímavým odklonem je podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného, smír, dohoda o vině a trestu a trestní příkaz.⁴⁵ Dohoda o vině a trestu spolu s trestním příkazem jsou zmíněny, ale v rámci mé diplomové práce jsem se jimi podrobně nezabýval, a proto se jimi nebudu podrobněji zabývat ani v rámci slovenské úpravy. Ve slovenské úpravě nenalezneme odklon podobná podmíněnému odložení podání návrhu na potrestání, jelikož mají odlišnou koncepci zkráceného řízení, nežli je zavedeno v našem trestněprávním systému.

8.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání

Slovenský trestní řád tento odklon upravuje v ustanoveních § 216 a § 217 trestného poriadku. Stanoví podobné podmínky pro zastavení trestního stíhání, jimiž jsou:

1. jedná se o spáchání přečinu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let - tato hranice se vztahuje na úmyslné i nedbalostní trestné činy, jde tedy o přísnější úpravu vzhledem k úpravě české,
2. prohlášení obviněného, že skutek, pro který je stíhán spáchal, obviněný musí souhlasit s odkloněním řízení v dané věci – v tomto ohledu je slovenská úprava přísnější než česká, protože vyžaduje doznání se obviněným k činu,

⁴⁵ KLÁTIK, Jaroslav. Odklon v trestnom konaní ako prostriedok racionalizácie trestnej spravodlivosti. *Právny obzor*. 2007, č. 1, s. 58 – 59.

3. obviněný musí nahradit způsobenou škodu,
4. obdobně jako v naší úpravě musí jít o dostatečné potrestání obviněného vzhledem k jeho osobě, dosavadnímu způsobu života a okolnostem případu.⁴⁶

Rozhodnutí se vydává formou usnesení o zastavení trestního stíhání a stanovená zkušební doba je v délce od jednoho do pěti let. Počátek zkušební doby je stanoven právní mocí usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání. Jedná se tedy o přísnější institut, jelikož minimální i maximální délka zkušební doby je delší. Stejně jako v naší úpravě daného institutu je dána možnost obviněnému v průběhu zkušební doby uložit dodržování přiměřených omezení a povinností, spolu s vedením řádného života. Rozhodnutí o osvědčení se obviněného je téměř totožné, až na změnu ve fikci osvědčení při nevydání rozhodnutí o osvědčení se, ta podle slovenské úpravy nastává až po uplynutí dvou let od konce běhu stanovení zkušební doby.

Na rozdíl od české úpravy nelze aplikovat na Slovensku institut podmíněného zastavení trestního stíhání v případech, kdy spáchaným trestným činem byla způsobena smrt jiné osoby, nebo v případech kdy se trestní stíhání vede pro korupci. Nelze užít daného institutu také proti osobě, která je veřejným činitelem v zemi či zahraničním veřejným činitelem, pokud se jedná o trestný čin spáchaný v souvislosti s výkonem jejich pravomocí. V rámci české trestněprávní úpravy taková omezení užití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání nenalezneme.

8.2. Podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného

Tento institut byl do slovenské právní úpravy zaveden až rekodifikací trestních předpisů v roce 2006. Podstatou této formy odklonu je formální dohoda mezi osobou obviněného na straně jedné a prokurátorem na straně druhé (státní zástupce se zde označuje jako prokurátor). Na základě této dohody obviněný poskytuje důkazně související informace, které napomáhají k objasnění trestné činnosti, a tím i k usvědčení jiných pachatelů. Obviněný má na základě dohody

⁴⁶ § 216 odst. 1 zákona č. 301/2005 Z.z. (trestny poriadok)

dočasnou beztrestnost.⁴⁷ V ustanovení § 218 odst. 1 trestného poriadku má prokurátor možnost zastavit trestní stíhání obviněného v případě, že se obviněný podílel na objasnění taxativně vyčtených trestních činů. Jedná se o trestné činy korupce, organizované zločinecké skupiny, teroristické skupiny a další. Slovenští normotvůrci v rámci tohoto institutu mysleli na zájem společnosti na usvědčení pachatelů vymezených trestných činů, který převyšuje nad zájmem společnosti na potrestání pachatele pro jiný trestný čin. Institutu však nelze užít například proti organizátorovi takových zločineckých skupin, dále proti návodci k páčání takového činu, či proti osobě, která by si daný čin objednala. V usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného se stanoví zkušební doba v délce od dvou do deseti let.

Hlavní myšlenkou zavedení daného institutu do právní úpravy je použití těchto spolupracujících pachatelů trestných činů jako nástroj k efektivnímu odhalování kriminality organizovaných skupin a dalších forem závažné trestné činnosti. Vůbec se nejedná o typický odklon v rámci trestní úpravy, ale dle mého názoru o určitou modifikaci odklonu dohody o vině a trestu.

8.3. Smír

Institut smíru je upraven v ustanoveních § 220 - § 227 trestného poriadku a je obdobou institutu narovnání v české právní úpravě. Odklonu smíru lze využít v řízení o přečinu, na nějž je zákonem stanoven trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující pět let za následujících stanovených podmínek:

1. obviněný prohlásí, že skutek, pro který je stíhán spáchal a je zapotřebí udělení souhlasu obviněného s odkloněním dané věci,
2. obviněný musí nahradit způsobenou škodu,
3. obviněný složí určitou peněžitou částku na účet soudu či v přípravném řízení na účet prokuratury, určenou na pomoc obětem trestné činnosti,
4. řešení věci odkloněném je dostatečným trestem vzhledem k míře narušení veřejného zájmu, osobě obviněného a jeho majetkovým poměrům.⁴⁸

Stejně jako v případě institutu podmíněného zastavení trestního stíhání i zde slovenská právní úprava uvádí případy, kdy nelze daného odklonu užít. Jedná se o

⁴⁷ KLÁTIK, Jaroslav. Odklon v trestnom konaní ako prostriedok racionalizácie trestnej spravodlivosti. *Právny obzor*. 2007, č. 1, s. 61.

⁴⁸ § 220 odst. 1 zákona č. 301/2005 Z.z. (trestny poriadok)

případy kdy v důsledku spáchaného činu byla způsobena smrt jiné osoby, trestní stíhání je vedeno pro korupci, nebo je trestní stíhání vedeno proti veřejnému činiteli či zahraničnímu veřejnému činiteli, pro trestný čin spáchaný v souvislosti s výkonem jejich pravomocí. Vyjmenované osoby, u kterých není možné použít tohoto odklonu se shodují s vyřazenými pro použití podmíněného zastavení stíhání.

Stejně jako u institutu narovnání je důležitým krokem v řízení výslech obviněného i poškozeného, během něž se zjišťují okolnosti uzavření smíru a vůle obou stran smír uzavřít. V rámci výslechu obviněného, je pro užití odklonu vyžadováno prohlášení obviněného o spáchání skutku, pro který je stíhán. Orgány činné v trestním řízení během výslechu poučí obviněného o obsahu obvinění, také o důsledcích schválení smíru. Před konáním výslechu jsou obě procesní strany poučeny o jejich právech a povinnostech a o podstatě aplikovaného odklonu.

Dalším rozdílem s naší úpravou je u daného odklonu absence souhlasu poškozeného pro odklonění věci, který je pro institut narovnání zásadní. Slovenská úprava je tedy u daného institutu přívětivější, to nemusí být pro poškozené vždy vhodné. Z jiného úhlu pohledu však absence nutnosti souhlasu poškozeného napomůže častějšímu uplatňování daného odklonu.

Rozhodnutí o schválení smíru je obdobné naší úpravě narovnání, obsahuje mimo jiné popis skutku, pro který je řízení vedeno, jeho právní posouzení, výši nahrazené škody, způsobené činem. Dále se do obsahu promítne výše peněžité částky složené na účet soudu, popřípadě prokuratury a výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, kterého se smír týká.

Vlastní úvahy de lege ferenda

Přijetí alternativních způsobů řízení do trestního řádu byl podle mého názoru jedním z nejlepších kroků pro odlehčení celému justičnímu systému. Na základě úpravy odklonů je možné „bagatelní“ trestné činy vyřešit jednodušeji a rychleji nežli v rámci vedení standardního řízení.

Při práci se zvolenými odklony mi právní úprava přišla srozumitelná a smysluplná. Mám pozitivní názor na hlavní myšlenku novelizace trestních předpisů s cílem motivovat pachatele trestných činů k jejich spolupráci s orgány činnými v trestním řízení. Musím však uznat, že je mi bližší koncept retributivního konceptu trestní justice nežli restorativní koncept.

V současné době se pracuje na rekodifikaci trestního řádu, jako základního procesněprávního předpisu pro trestní právo. Nový trestní řád jako základ procesní úpravy se bude opírat o stěžejní zásady trestního práva a spravedlivého procesu. Bude muset splnit všechny závazky, které vyplývají z mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána.

Podle mého názoru, by se normotvůrci při rekodifikaci trestního řádu, měli zaměřit na skulinách v ustanoveních. Jednou skulinou, která vytvořila zádrhel a motivovala mě k tématu této práce byla právě „chybná“ úprava. V úpravě tedy nebyla doslovná chyba, ale jednotlivá ustanovení mohou odkazovat na jiné zákony, v případě kdy tato ustanovení spolu používaných právních předpisů nejsou v plné harmonizaci, mohou ztrácet smysl.

Příkladem pro mou úvahu je problém, který byl napraven až novelizací ustanovení, které nabyla účinnosti 1. ledna 2022. Závazek podezřelého v rámci podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, nebo závazek obviněného v rámci podmíněného zastavení trestního stíhání ke zdržení se činnosti například řízení motorových vozidel v kratší době trvání nežli byla zkušební doba, fakticky neměl do minulého roku smysl.

Mým názorem pro trestně právní úpravu je aktivní vyhledávání a následné odstranění nedostatků v souvisejících právních předpisech. Také by bylo namíste zjednodušení přílišné formalizace postupu orgánů činných v trestním řízení.

Závěr

V diplomové práci bylo mou snahou podrobně rozebrat vybrané instituty odklonů a srozumitelně popsat problematiku jejich využití. Začal jsem práci nejprve popsáním trestního řízení, nežli jsem se přesunul k jeho alternativnímu průběhu. Pro účely práce jsem pouze popsal standartní průběh trestního řízení.

Následně jsem se věnoval problematice odklonů a to od historického exkurzu, kdy se začali promítat do naší právní úpravy až po aktuální úpravu. Pokusil jsem se o nastínění důvodů pro přijetí odklonů do trestního řádu, jelikož nám přinesli rychlejší a efektivnější způsob vyřízení méně závažných trestních činů pomocí zjednodušeného trestního procesu.

V jedné z úvodních kapitol jsem popsal koncept restorativní justice, kde se projevuje snaha o alternativní nahlížení na trestní činnost vzhledem k současnému užívanému konceptu justice retributivní.

Následně jsem se přesunul k jednotlivým vybraným odklonům. Začal jsem podmíněným zastavením trestního stíhání, jenž je jedním s prvních odklonů zavedených do naší právní úpravy a tím nejčastěji používaným. V souvislosti s podmíněným zastavením jsem se následně věnoval i podmíněnému odložení návrhu na potrestání. Tyto dva instituty se vzájemně kromě procesních odlišností prakticky neliší.

Dalším odklonem, kterým jsem se v práci zabýval je institut narovnání. Daný institut jsem opět podrobně rozebral, a to od jeho zařazení do právního řádu, spolu s podmínkami jeho užití, náležitostmi obsahu rozhodnutí a dalšími pravidly dle úpravy trestního řádu.

Po jednotlivých institutech odklonů jsem se dostal ke stěžejní kapitole mojí práce a to k novele provedené na základě zákona č. 220/2021 Sb. Tato novela nám zásadním způsobem změnila úpravu závazku zdržení se činnosti řízení motorových vozidel v rámci právě podmíněného zastavení trestního stíhání či podmíněného odložení podání návrhu na potrestání. Tyto dva odklony byly pro práci vybrány právě v souvislosti s touto novelou.

Novelizaci jsem podrobně rozepsal od změn v trestním zákoníku, před změny procesní úpravy trestního řádu až ke změnám v rámci zákona o silničním

provozu, kde se na základě změny ustanovení o závazcích obviněných či podezřelých v rámci odklonů, zcela zásadně mění možnost navrácení řidičského oprávnění pro pachatele přečinů v souvislosti s řízením motorových vozidel. Při zpracování práce jsem narazil na návrh další novelizace, který se v současné době projednává a zahrnul jej do jedné z kapitol práce.

V neposlední řadě jsem rozebral i slovenskou úpravu odklonů. Pracoval jsem pouze s odklony, kterým jsem se v rámci své diplomové práce věnoval. Snažil jsem se popsat hlavní rozdíly mezi naší a slovenskou úpravou a srozumitelně se obsáhnout v této práci.

Závěrem jsem se věnoval vlastním úvahám de lege ferenda. Nejprve v rámci alternativních způsobů řízení a následně jsem se zaměřil na probíhající rekodifikaci trestního řádu.

Při zpracování práce jsem primárně vycházel z platné trestně právní úpravy, kterou nám poskytuje trestní zákoník spolu s trestním řádem a následně jsem převážně pracoval s velkým komentářem trestního řádu. Novelu provedenou zákonem č. 220/2021 Sb., jsem do práce zahrnul na základě práce s důvodovou zprávou a zněním novelizovaných ustanovení.

Resumé

In my thesis, my aim was to analyse in detail the selected institutes of diversions and to describe the issues of their use in a comprehensible way. I began the thesis by first describing the criminal procedure before moving on to its alternative course. For the purposes of the thesis, I have only described the standard course of criminal proceedings.

Subsequently, I dealt with the issue of diversions, starting from the historical excursus, when they began to be reflected in our legislation, up to the current regulation. I have attempted to outline the reasons for the adoption of diversions into the Criminal Procedure Code, as they have brought us a faster and more efficient way of dealing with less serious offences through a simplified criminal process.

In one of the introductory chapters, I described the concept of restorative justice, where there is an attempt to take an alternative view of crime to the current concept of retributive justice in use.

I then moved on to the individual departures selected. I started with the conditional cessation of criminal prosecution, which is one of the first diversions introduced into our legislation and the one most frequently used. In the context of conditional discontinuance, I subsequently dealt with the conditional postponement of a motion to punish. Apart from procedural differences, these two institutes are virtually indistinguishable from each other.

Another departure that I have addressed in this thesis is the institution of settlement. I have again analysed this institute in detail, starting from its inclusion in the legal system, together with the conditions of its use, the content of the decision and other rules according to the Criminal Procedure Code.

After the individual institutes of diversion, I have come to the central chapter of my work, namely the amendment made on the basis of Act No 220/2021 Coll. This amendment has fundamentally changed the regulation of the obligation to refrain from driving motor vehicles in the context of the conditional suspension of criminal prosecution or the conditional postponement of the submission of a petition for punishment. These two departures were chosen for the thesis in connection with this amendment.

I have detailed the amendment from the changes in the Criminal Code, before the changes in the procedural regulation of the Criminal Procedure Code, to the changes in the Road Traffic Act, where, by virtue of the change in the provisions on the obligations of accused persons or suspects in the context of diversions, the possibility of restoration of driving licences for offenders in connection with driving offences is changed quite fundamentally. In preparing the thesis, I have come across a proposal for a further amendment which is currently under consideration and have included it in one of the chapters of the thesis.

Last but not least, I have analysed the Slovak regulation of diversions. I have only worked with the diversions that I dealt with in my thesis. I have tried to describe the main differences between our and the Slovak treatment and to cover them in a comprehensible way in this thesis.

I concluded with my own *de lege ferenda* considerations. Firstly, within the framework of alternative methods of proceedings and then I focused on the ongoing recodification of the Criminal Procedure Code.

In preparing the thesis, I have primarily relied on the current criminal legislation provided by the Criminal Code together with the Criminal Procedure Code, and then I have mainly worked with the large commentary on the Criminal Procedure Code. The amendment made by Act No. 220/2021 Coll., I included in the thesis on the basis of work with the explanatory memorandum and the wording of the amended provisions.

Zdroje

Literatura:

- CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kol. Trestní právo procesní. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2006.
- JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo hmotné. 3. vydání. Praha: Leges, 2013.
- JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha: Leges, 2011.
- KLÁTIK, Jaroslav. Odklon v trestnom konaní ako prostriedok racionalizácie trestnej spravdivosti. Právny obzor. 2007, č. 1, s. 53 – 64.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád: Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013
- ŠČERBA, Filip. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání. Praha: Leges, 2011

Zákony:

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- Zákon č. 220/2021 Sb., novelizační zákon, důvodová zpráva
- Zákon č. 300/2005 Z.z. trestný zákon
- Zákon č. 301/2006 Z.z. trestný poriadok
- Zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu)